

** (Kis-Marja elhunyt főbírájáról) a tavaszai minden hazai lapot sorra járta azon hir, mintha N.-Váradról orvos és koporsó kihozatását egyszerre rendelte volna meg. E gúnyoló hir, — mint levelezőnk írja, — teljesen alaptalan. Számára koporsót csak az a kocsi hozott, mely az orvost visszavitte, s sem a főbíró saját rendelkezésére történt. A beteg a koporsó megérkezése után, — melyről mitsem tudott, — jobban lett ugyan, de e jobbra fordulás az élet kialudni készülő világának csak végfellobbanása volt. — Hanem van az említett főbíró végóról egy más-igaz dolog, mely sokkal inkább megérdemli, hogy a hir szárnyaira keljen. És ez abban áll, hogy végrendeletében szép vagyonából a kevéssel bíró kis-marjai egyháznak 21, azaz huszonegy köblös, egy tagban eső földet hagyományozott. És ez igen jelentékeny értékű hagyomány, mivel Kis-Marján egy köblös (1100 □ öl) föld ára 120—160 ft., sőt még ennél is több. A vallásos czélok előmozdítására való adakozásban sem volt filléreskedő. Így a debreczeni főiskola átalakítására történt segélygyűjtés alkalmával 16, — helyben pedig orgonakészítésre 80 pengő ft. adományozott. — A nagy. akademia palotájára 100, a s.-pataki főiskolának pedig a jogi tanszék felállítására 50 ftot határozott, főbírói elnöklése vezetése alatt, a városi tanács; mely utóbbi két összeg kifizetését a város nemsokára el fogja rendelni. Ilyen ember volt Sajó Mihály, Kis-Marjának érdemes főbírája.

** (Medvevadászat Szerednyén.) E hó 9-kén a Szerednye határában hajtóvadászatot tartottak a jelentkező medvék és vaddisznók ellen. Egyéb vadra lőni nem volt szabad. A harmadik hajtásban csakugyan egy medve is előzammogott, s azt két fiatal jogásznak sikerült elejteni. A nyolczadfel lábnyi nagy medve hetedfél mázsát nyomott. A két fiatal jogászt az okleveles vadászok sorába emelték, azután az egész vadász-karaván kürtök rivalgása mellett nagyot ivott a medve bőrére. (Katonai-törvényszéki ítélet.) A „Bihar“ sajtópörében a budapesti katonai törvényszék Györfly Gyulát, a „Bihar“ volt szerkesztőjét, közösen és rendhagyó vád alapján, három havi börtönrre; Hollósy Lajost, ugyanazon lap kiadóját 14 napi fogságra és 1000 ft. biztosítékvesztésre ítélte. Itéletét mindkettő föllebbezte.

— (Adakozás.) A Vasárnapi Ujság szerkesztőségéhez mult heten beküldetett: Az alföldi szőlőkövidők számára: Bécscsől Tenczer Károly, áll. épít. felügyelő 40. Tenczer Jozefa 20, együtt 60 forint. — Koltáról (Komárom), egy szavati műverseny eredménye. Dömjén Zoltán által 7 ft. — Úrményből Tóth István 2 ft.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 18. „Örökség“ eredeti dráma 5 felv. Obernyikótl. Szombat, sept. 19. „Faust“ opera 5 felv. Vasárnap, sept. 20. „Mátyás fia“ eredeti dráma 5 felv. Hétfő, sept. 21. „A jó barátok.“ Vigj. 3 felvonásban. Irta Sardon Viktor, fordította Szerdahelyi Kálmán. Kedd, sept. 22. „A mátrai vadászok“ vigj. Irta Fáy András. Szerda, sept. 23. „A troubadour“ opera 4 felv. Ez alkalommal Cresca Lajos olasz tenorista lépett föl vendég gyanánt, s a férfikor delén álló művészek kiképzett éneke s nagyterjedelmű s hatalmas hangja rendkívüli tetszéssel találkozott. Csütörtök, sept. 24. „Essex gróf“ szomorudráma 5 felv.

Budai népszínház.

Sept. 18. „A szép juhász“ Népszínmű 3 felv. Szigetiről. Ez volt a 43-dik díjmentes népelőadás.

Sept. 19. „A fekete völgy“ operette 2 felv. W. Tivadartól. Ezt követte a bécsi utjából visszatért „Szellemlalok első mutatványa.“ Az új operetten szerzője elvitathatlan tehetségének nyomai mellett, a kezdeti éhezésgéből kifolyó hiányok is sok helyen szembetűnőleg mutatkoztak. Legnagyobb baj, hogy benne az operettek megkivántható könnyűséget teljesen nélkülözünk kell. — A szellemlalok mutatványa ismét jóval tökélyesedett; most már egész jeleneteket láttunk általok előadva. Legnagyobb hatást gyakorolt a „cancan-tánc“, melynek nőalakjait árnyképek személyesítik, s mint lebegő villik, el-elűntek az elamuló tánczosok előtt.

Sept. 20. „Choufereui ur otthon lesz“ és a „szellemlalok mutatványa.“ Sept. 21. „A nevelő.“ Vigj. 2 felv., és a szellemlalok mutatványa.

Sept. 22. Előszór: „Törvénytelen vér.“ Tört. dráma 5 felv. Irta Hiador. E darabra még lesz alkalmunk visszatérni. Most csak azt jegyezzük meg, hogy botránnyosan kevés közönség előtt folyt le.

Sept. 23. „Tíz leány és egy férj sem,“ és a szellemlalok mutatványa.

Sept. 24. „A dajka,“ és a szellemlalok mutatványa.

SAKKJÁTÉK.

196-ik sz. feladv. — Szalay Sándortól (Körös-Ladányban).

Sötét. Világos. Világos indul, s 3-ik lépésre matot mond.

A 191-dik számú feladvány megfejtése. (Vekerle Lászlótlól Pesten.)

Világos. Sötét. Világos. A) Sötét. 1. Fa6-b5 Fh5-g6(A) 1. a7-a6 2. Ke4-e5 Fg6-d3 2. Ke4-e5 a6-b5 3. He8-d6 tetsz. szer. 3. He8-d6 tetsz. szer. 4. H-v.gy. -tmat. 4. d2-d4tmat.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fulöp József. — Bucsanynban: Tomka Kálmán. — Tályán: H. Nagy Lajos. — Egerben: Tikovszky F. — Kúvárd-Örsön: Gold Samu. — Debreczenben: Zagva Imre. — Rimassombaton: Róth Kálmán. — Terhes Lajos. — Nagy-Kikindán: Wolinger Lázár. — Pesten: Cselkó György. — Pécsen: Ritkay János. — Bajmákon: Weisz Fulöp.

Szerkesztői mondanivaló. 6747. Miskolcz. U. K. Vettük az újabb szállítmányt. Be kell várnunk az egész mű befejezését, s csak akkor adhatjuk át a képeket rajzolóinknak, kik most még más dolgokkal vannak elfoglalva. Ugy hisszük, érdekes cikksorozatot és szép képek lesznek belőle. A többi apróságot felhasználjuk. Annak idejében új találkozást kérünk.

6748. Lippa. Dr. Sz. Meg vagyunk győződve, hogy az újabb közleményt is oly érdeklő fogja olvasni a közönség, mint az eddigieket. Humboldt fordításának nehézségeit teljesen méltányoljuk. A „helyet“ még nem határoztuk el. Vagy itt, vagy ott — de valahol mindenesetre.

6749. Kis-Lóok. S. L. A kívánt könyvek az irt cím alatt megküldetnek; a további kötetek is következni fognak. A kéreztet czikk. A. A. M. Ember Könyvtára“ hírtalalevő két kötet a jövő hónapban egyszerre fog megjelenni. A nyomdai munka gyorsan foly; főtárcékéval az, hogy programunkat, a munka megjelenési határidejére nézve is, lelkiismeretesen megtartjuk.

6751. Pécs. Sz. E. Kérjük a további tudósításokat. 6752. Szalonta. R. Gy. A szalontai határon talált régi ezüstpénzkből a nemzeti muzeumnak szánt darabokat köszönettel vettük, s örömet rendeltetők helyére szolgálatjuk.

6753. Halmi. Sz. R. A kérdezett ur se nem Ferencz, se nem István, hanem: Fulöp; s köztudomásilag tökéletesen oly helyzetben van, hogy a megszüntetett lapért teljes kárpótlást nyújthat az előfizetőknek, vagy egy, vagy más uton. Az ismeretes írmát minden további címzés nélkül is megtalálja a posta.

6754. N.-Euyed. Sz. K. A jegyzést, ha még lehet, közbe iktatjuk. A többit várjuk. Az a „nagy, otromba frater“ — éljen! — hozzártározandóval együtt.

6755. Pest. I. A. A régi okiratok igen becsesek s közlésre elfogadtatnak. 6756. Keresztur. M. V. Egy futó pillanatot az ismeretlen kéziratba figyelmünket ébreszt fel; maholnap tüzetesen fogunk vele megismerkedni. Most itt van az a sok természetűds az ország mindenféle részéből. Sok régi jó ismerős — amici fures temporis!

1864-dik évi naptárak.

Épen most jelentek meg Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatalában Pesten, egyetem-utca 4-ik szám alatt, az 1864-ik évre szóló következő naptárak, melyek Magyar- és Erdélyországban minden könyvtár- és könyvtőlőnél is kaphatók, ugymint:

Kakas Marton humorisztikus naptára. Hatodik évfolyam. Számos élezes képpel. Csinos borítékba fűzve. Ara 80 kr.

István bácsi naptára. Kilenczedik évfolyam. Szerkeszté Major István. Képekkel, szines borítékba fűzve. Ara 50 kr.

Lidércz-naptár. Harmadik évfolyam. Képekkel. Tartalmát képezik: rémtörténetek, lélekjelenségek, bűnesetek, csodálatos tünemények, tündérregék, vadász- és utikalauzok stb. Tarka és szépen kifestett borítékba fűzve. Ara 60 kr.

A magyar nép naptára. Szerkeszté Tatar Péter 4-rét. Képekkel és tarka borítékkal (Olcso szép naptár). Paprika Janosi képes kalendáriuma. 4-rét. Szerkeszté Tatar Péter. Csinos borítékba fűzve (a legolcsóbb naptár).

VASÁRNAPI UJSÁG és Politikai Ujdonságok október—decemberi évnegyedes folyamára

ezennel új előfizetés nyitattik.

Előfizetési föltételek: A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva:

Évnegyedre (október—december) 2 ft. 50 kr.

Csupán Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Csupán Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőinknek egy tisztelet-példánnyal szolgálunk. A pénzes levelek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala. (Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

TARTALOM.

Vadászi Pál (arckép). N. J. — Gara Mária. Törv. Kálmán. — A Tisza bölcsője (rajzzal, folytatás). P. Szathmáry Károly. — Londoni rajzok. Dr. Tivkés. — A szülő története (folytatás). — Mezei lak Várgedén (képpel). H. M. — Archaeologiai levél Zalamegyéből. Römer Floris. — Tárház: Egyház és iskola. — Közintézetek, egyletek. — Közlekedés. Balesetek, elemi cspások. — Mi újság? — Nemzeti színház. — Budai népszínház. — Sakkjáték. — Szerkesztői mondanivaló. — Heti naptár.

Felőlő szerkesztő Pákh Albert. (Lak. magyar-utca 1. sz.)

Pest, október 4-én 1863.

Előfizetési föltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csupán Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csupán Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Szaniszló Ferencz, nagyváradi püspök.

Midőn a magyar kath. egyház köztiszteltetben álló egyik főpapjának, Szaniszló Ferencz, nagyváradi megyés püspöknek életrajzát közöljük, fel vagyunk mentve az alól, hogy a magasztalás áradozó szavait keressük; csak tetteiben hagyjuk nyilatkozni e munkás életet, mely a tudományos s egyházi irodalom terén gazdag nyeresemény, a keresztény jótékonysság mezején áldás, a hazafiai áldozatokban példányoszerű.

Az egyházi és honfui nehéz, fontos hivatalokkal terhelt férfi, azon felül a hivatalos gondoktól ment szabad idejét az egyházi irodalom, s a nemzeti nyelv fejlesztésének szentel.

E téren kifejtett munkásságának elismert bizonyítékai gyanánt említendők: buzgóságot, istenes jámbor érzelmeket, s valódi keresztény szeretetet lehelő, több ízben megjelent egyházi beszédei, melyeknek nemes irálya és magas gondolatmenete egy korabeli első rangú szónokról tesznek bizonyosságot.

E téren kifejtett munkásságának elismert bizonyítékai gyanánt említendők: buzgóságot, istenes jámbor érzelmeket, s valódi keresztény szeretetet lehelő, több ízben megjelent egyházi beszédei, melyeknek nemes irálya és magas gondolatmenete egy korabeli első rangú szónokról tesznek bizonyosságot.

Szaniszló Ferencz püspök szerény jelleme is tiltakozik a dicsőítések ellen, de szűkség, hogy a még élő nemzedék is némi nyomát hagyja azon hálás elismerésnek, melyet az utókor fog adozni annak, ki a jövő nemzedékre kiható nemes gondoskodását nagy tettekben s áldozatokban örökölté, és azért kötelességünknek tartjuk, ma, névnapja ünneplésére szentelni egy lapot.

Egy évet mint tanulmányi felügyelő töltvén, 1816-ik évben a bécsi felsőbb áldozári intézetbe vétetett föl. — 1820-tól 1830-ig részint mint püspöki szertartó, majd mint egyháztörténelmi és jogtanár, szentszéki ülnök, házasság- s fogadalom-védő és zsinati vizsgáló hivataloskodott. 1830-dik év végén a pesti egyetemhez hittanárként avatott, s 1815 évben pappá lön szentelve.

Szaniszló Ferencz nemes szüleitől 1792 augusztus 2-án Vasmegyében Szombathelyen született.

Közkezen forgó jeles „hittana,“ melyet 1832-dik évben, mint egyetemi hittanár tett

szaniszló ferencz.

Elvégezvén ugyanott nyelvtani s bölcsészeti tanulmányait, a szombathelyi megye papnövényedékei közé vétetett föl, s 1809-ik évben a pesti középponti papnöveldebe küldetett. — A tanfolyam befejeztével a bécsi egyetemenl hittudorára avatott, s 1815 évben pappá lön szentelve.

Egy évet mint tanulmányi felügyelő töltvén, 1816-ik évben a bécsi felsőbb áldozári intézetbe vétetett föl. — 1820-tól 1830-ig részint mint püspöki szertartó, majd mint egyháztörténelmi és jogtanár, szentszéki ülnök, házasság- s fogadalom-védő és zsinati vizsgáló hivataloskodott. 1830-dik év végén a pesti egyetemhez hittanárként avatott, s 1815 évben pappá lön szentelve.

1850-ik évben nagyváradi megyés püspökké nevezetett ki. — 1852-dik évben a valóságos belső titkos tanácsosi méltóság, 1854 papi trónállói czim, 1858-ban a vaskorona rend első osztályu rendjele által lön kitüntetve.

1850-ik évben nagyváradi megyés püspökké nevezetett ki. — 1852-dik évben a valóságos belső titkos tanácsosi méltóság, 1854 papi trónállói czim, 1858-ban a vaskorona rend első osztályu rendjele által lön kitüntetve.

közé, kedves tanulmányul szolgált az ifjúságnak, mind a rendszer könnyűségénél, mind az előadás világosságánál fogva.

1841—1843-ban a „Religio és Nevelés“ és „Egyházi tudósítások“ czimű folyóiratokat emelkedett szellemmel, s mély tudományossággal szerkeszté. — 1850-ben latin

nyelven közzétett irányadó véleményei és 1860-ban irt lelki elmélkedései a hitélet terén gazdag vívmányul tekintendők.

De míg szorgalma az irodalmi téren báberokat biztosított részére, azalatt munkás felebaráti szeretete, s emberbaráti könyörületes szíve nagyszerű áldozatokat hozott a szenvedő emberiségnek; hazafiai érzete, s a nemzeti művelődés s köznevelés iránti érdeklőtsége pedig oly adományokban nyilvánult, melyek nevét feledhetetlenné, emlékeztető örökké áldottá teszik.

Egyházak, iskolák, kórodák, árvák, özvegyek, nyomorultak egyaránt érzik jótékonyosságát; — a hol nyomozott szükség, szenvedés mutatkozott, ott Szaniszló püspök soha sem késik megjelenni a gazdag jótéteményeivel.

A megyéjebeli szegény lelkészek s tanítók fölségése céljából alapítványul 90,530 forintot tett le, és különféle egyházi czélokra 391,126 forintot szolgáltatott ki.

A megyéjebeli krasznai, váradvelencei, nagyváradi, váradolasi görög kath., a váradolasi Orsola-szüzek, a hajói, mocsári gör. kath., pesti lipótvárosi egyházaknak, részint újból építésére s javítására, részint szépítésére és fölszerelésére összesen 109,970 ftot adományozott.

A szilágyosmlyói, érszentkirályi, váradolasi, váradvelencei tanintézetek, és a nagyváradi papnövelde és képezde javára 60,285 forintot adott.

A nagyváradi s váradolasi irgalmas, s a biharmegyei kóroda fölségeléséhez 61,160 ftal járult.

A magyar akademia, az erdélyi muzeum, a sz. István-társulat, a váradolasi koldus-ápolda, bölcsőde, a szombathelyi árvaház és kisdudóvoda s más közintézetek 119,120 ft. erejéig részesültek

adakozásaiban. — Szóval, a hazai egyházi s jótékony közéletre általa adományozott összegek tudunkra eddig közel nyolczszáz-ezer forintot tesznek. Ezen összegbe nem számithatván be azon soha ki nem merülő folytonos jótéteményeit, miket a titok fátyla főd.

HETI NAPTÁR. Table with columns for dates and days of the week from September to October.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

Ily áldású tevékenységnek boldogító öntudatához az embertársával való érintkezésben szelidség, szerénység, sa jó szív azon félre nem érthető külső jelei csatlakoznak, melyek viszont neki minden szívet megnyernek.

Szeretreméltó, kedves modorát volt tanítványai emlegetik, atyai kegyességét papjai magasztalják, irgalmas szívét a szegények áldják, bőkezűségét az intézetek hirdetik, szellemét művei örökölik.

Ilyen férfiú Szaniszló Ferencz, a nagyváradi püspök; tartsa meg őt az Isten még soká az egyháznak, hazának, s a szenvedő emberiségnek. *Gündöcs Benedek.*

Koldus és fia.

Szűk világ van; még a gazdag
Telkes gazda sem lakik jól;
Az idén nem telt az asztal,
Az idén még az egér is
Megszokott magtáráinkból.

Sápadt, éhes emberektől
Lepve a nagy utca sarka;
Ehhalál néz a szemekből,
S föllegat hajt a sohajtás,
Mely ajkukról felkanyarog.

Siri esend van, csak egy ember,
Egy vak ember tőri azt meg:
Jer, fiacskám! oh vezess, jer,
Hadd lássam, hogy van-e lelkük
Azoknak az embereknek?

Sz mennek, mennek, mendégélnek,
És beszólnak minden házba;
Ah, de hire sines kenyérnek!
Öltözött is már sok háznap
Feketébe, földig gyászba.

Még az ebfej sem ugatja,
Még annak sines mostan kedve,
Hogy nem jár ki a falatja;
Vagy talán már a peczérnél
Van megnyuzva, eltemetve? —

Nagy sokára egy kis háznak
Pitvarából híják szépen:
Jöjenek be, hogy ha fáznak;
Vagy pedig hát: im kenyérke!
Hogy ne haljon kendtek éhen.

Hah, kenyér! mond a szegény vak:
Az, amit meg szoktak enni?
Oh, mint éleszt a kenyérszag!
Illatával föl ném érne
A föld kinése — valamennyi.

Menj, fiam! menj, hozd el tőle.
Hah, kenyér, mi jól esik majd!
De előbb ám törj belőle, —
Hisz törtem már! mond a gyermek,
Mig lefojt egy tompa sohajt.

Törte? — Törtem! — Hejh, pedig csak
Hazudott, megcsalta apját.
De azért hitt a szegény vak,
S úgy harapott a kenyérbe,
Hogy a testén láz rohant át.

Jó-e, gyermek? — Mondd: igen hát!
Hogyan ízlik? — Mondsz, hogy jól!
Elvetjük az éhség gondját.
És aztán az Urstennek
Küldünk fel a sóhajokból.

Lám, csak mégis van jó lélek!
— A gymnak is van virága —
Ki kenyért ad a szegénynek.
— Hah, kenyér — te istenáldás,
A te ízéd milyen drága!

Vagy nem értesz? Vagy nem szólhatsz,
Oly mohón nyelsz a falatból?
Elhízem, hogy jól esett az! —
Ámde menjünk, kéregecsünk,
Jöszte, fogd a karomat jól.

És kezével úgy kereste,
És lábával egyet mozdul,
És bebottlik egy holtestbe.
— Holtestébe a fiának —
Kis bögrestül, bocskorostul.

Nézzétek, hogy sujt a mennykő
A vidéknek holt tavára,
A mely egykor, még mint felhő,
Őt hordozta, őt vezette
Völgy ölébe, szirt ormára:

Ez is épen úgy rohat rá
A fiára, gyermekére,
Ringyét, rongyát mind szétbontá;
És reszkette azt vizsgálta:
Ver-e még a szíve, vére?

A falat végharapása,
Egy-két morzsa volt markában,
S azt szájába tömi, rázza,
És kiált nagy remüléssel:
Fiam, édes lellem — itt van!

Kóstold meg csak! oh, harapj hát!
S megbocsátok, hogy a gyermek
Igy megcsalta édes apját...
De biz ő már nem kóstolta;
És apjának szíve tört meg. —

Mozdulatlan mindakettő,
Csak hajfirtjén néha rángat
Egyet-egyet egy kis szellő. —
Döghaláltól, éhhaláltól
Isten, ójad mi hazánkat! *Pájer Antal.*

Egy lengyel történet.

Novella.

JÓKAI MÓRTÓL

Mademoiselle Larisse valami középszerű énekesnő volt Párisban, ki ott nem sokra vergődhetvén az operánál, elmondta magának azt a nagyon sok elődje által feltalált jelszót: „a művésznek minden ország hazája,” s egy vállalkozó operatársulat primadonna assolutájaként elutazott Varsóba.

Azonban, még mielőtt az orosz rubelkek megismerkedhetett volna, tapasztalást tett a rendőri szabályozások mezején; a kormányzó azt hitte, hogy a francia társulat föllépte zajos politikai demonstrációra adhat alkalmat, s egyelőre betiltott minden debütírozást.

Az operatársulat igazgatója lótot, futott Pontiusától Gorcsakoffig, egyik nap biztatják, másik nap elutasították; a társaság tagjai ezalatt az adósság-csinálás minden módszerein keresztül gyakorolták magukat, s mire definitive ki lett jelentve, hogy semmiféle egyéb multság a varsóiaknak meg nem engedtetik, mint estenkint a *szász kertben* trombitáló katonai zenekar hallgatása: akkor ők is eljutottak abba a definitívumba, a mikor már az embernek az utolsó haja szála sem az övé.

Mademoiselle Larisse ugyan elég szép hölgy volt arra nézve, hogy egy nagy városban éhen meg ne haljon, s ha egyszer a lámpafény elé kerülhetett volna, bizonyosan elég hódítást vihetett volna véghez abban a városban, a melyben az orosz premier véleménye szerint, egyedüli joga csak a hódítónak lehet; hanem arra mégis kényes volt, hogy jobb foglalkozás hiányában, a rendőrfőnökhöz menjen, s engedélyt kérjen tőle gyászruha-viselhetésre.

Föltéve, hogy ezt a lapot nők is olvashatják, nem akarom megmagyarázni, mit jelentenek a lengyel királyságban a rendőri engedélyvel gyászoló hölgyek?

Pedig az éhség rosz tanácsadó s a társaság minden tagja elhullott már erre-arra; az igazgató kimondta, hogy „sauve, qui peut!” meneküljön, ki hogy tud.

Larissenek már két nap óta nem küldött a házigazdája ebédet, mert az eddigéért sem fizetett; fűtőszereit is megtagadta, sőt ezzel a világos biztatással kecsgette, hogy holnap lesz a napja, a mikor a kisasszonyt az ajtón kívül fogja elhelyezni.

A menekülni nem tudó primadonnának

volt még egy katulya theája, egy dobozka cukros kétszersültje, azt előkereste, s nagyon jót nevetett, midőn, más tüzelőszer hiányában, szerepeit rakva egymásután a kandelóba, azoknak tűzénél theája utolsó maradékát főzögette.

A papiros-tűz rendszeren több füstöt ad, mint lángot; Larisse azon vevé észre, hogy mire a theája megfőtt, majd megfűlött a füstben, ki kellett nyitnia az ablakot, hogy friss lég jöhessen be.

Azután leszűrte theáját egy kis tört fűlű csészécskébe s előkereste a szekrény fenekeiből azt a rhumos palaczkot, mely otthon Párisban még tele volt. Sajnálkozva vevé észre, hogy abból bizony már egy árva cseppet sem lehet többé kifacsarni. Fel is fordította, úgy nézett bele. Nem volt abban egyéb, mint a multak boldog emléke, az illat.

— Se baj, kisasszony. Van nálam. Ihatjuk azzal.

Ezzel a szóval egy rekedt férfigang lép meg, ott a szobája közepén.

Larisse nem ejt é a ijedtében az üres palaczkot, hanem marokra fogta azt, mint egy buzogányt olyanformán, mintha valakinek a fejéhez akarná vágni.

Egy torzonborz szakállú férfi állt előtte, a mint a füstös légkörben kivehető volt alakja, zsinóros csamarkában, és térdig sáros hosszú csizmákban; fővegét és hosszú bőr utitáskáját kezében tartá.

— Micsoda ez? riadt rá a leány; hogy jó ön ide?

— A nyitott ablakon át, kisasszony; engedelmet kérek.

— Mit akar ön itt?

— Legelőször is azt, hogy tegyük be az ablakot, s ne beszéljünk ilyen hangosan, mert az Varsóban nem szokás éjszaka; másodsor azt, hogy küldje el kegyed, szép kisasszony, a házmestert az arany rókához egy kis vacsoráért, mert tegnap óta egy falatot sem ettem; és harmadszor, hogy ugyanazzal az emberrel hívasson papot, a ki bennünket összekessen; mert én önt ma nóül fogom venni.

— Meg van ön tébolyodva? kérdé Larisse, egyik bámulattól a másikba esve.

— Dehogyan vagyok. A legnagyobb kényszerűség az, a mit teszek. Engedje meg, kérem, hogy leüljek; csak a vasutal futottam versenyt; egy kicsit el vagyok fáradva. Hanem azért, a mint megesküdtünk, egy óra mulva utazni fogunk.

— Uram, ön helytelenül tréfál velem. Én nem vagyok az, a minek ön hisz.

— Én tudom, hogy ön egy becsületes derek leány; különben az nekem mindegy. Önnek az utolsó garasa is elfogyott, haza nem mehet Párisba; — én tehát önt feleségül veszem, ha beleegyezik. S rögtön vasutára ülünk, meg sem állunk Párisig. Én nem kívánok öntől semmit, mint a mindennapias gyöngédségeket, a miket nők szoktak férjeik iránt utközben tanusítani. S aztán, ha Párisba értünk, akkor szabadságában áll kegyednek váloperit indítani végre nem hajtott házasság alapján.

— De mire való ez, uram?
— Hogy mirevaló? az nagyon hosszú történet, mielőtt Párisba érünk, azonnal elmondom önnek egészen. Oh, az nagyon hajmeresztő történet! Olyan érdekes, mint valamely regény. Kegyedet az mulattatni fogja. Hanem addig ne kérdezősködjék felőle semmit. Elég legyen kegyednek annyit tudni felőlem, hogy igazi nevem, melyet kegyednek felajánlok: Zseminszky Kázmér; hanem ezt nem viselem. Csak, mikor egyedül vagyunk. Tárcaamat átadom kegyednek; benne van százötvenezer frank papirokbán;

fizessen ki mindent, a mivel tartozik, s az uton gondoskodjék szükségemről. Ha Párisba érve elválnok, vagyonomat megfelezzük; ha én velem utközben valami történik, vagyonom kegyedé marad egészen.

— Uram. Ön engem elremit.
— Azt elhiszem. Magam sem kételkedem benne. Tegye be kérem az ablak tábláit; a kozák őrfjártat hallom közelíteni.

Larisse önkénytelenül szót fogadott; pedig azáltal, hogy ablaktábláit betette, egészen a rejtélyes betörő diskretiójára bízta magát.

— Köszönöm, kisasszony; látszik, hogy kegyednek szíve van. Sajnálom nagyon, hogy szívének jó tulajdonságait nem tanulmányozhattam elébb. Most kénytelenem gondolkozás után: talán elég lesz öt percznyi gondolkodás arra, hogy vajjon hozsason-e mindkettőnk számára vacsorát. Ime odadom az órámot is: akaszsa kegyed a nyakába, s aztán nézze rajta a perczeket.

A jövevény levette óráját, aranyláncos-tól, s az énekesnőnek adta.

— Jó, uram: nem bánom, vacsoráljon hát itt.

Larisse kiment, beszélt a házmesterrel, pénzt adott neki s nemsokára visszatért, maga hozva az átvett étkeket, mintha értené, hogy azt az alakot egy harmadiknak meglátni nem szabad.

— Igen köszönöm, szép kisasszony. Tehát ha megengedi, legyünk egymásnak vendégei.

Az idegen nem várt több kínálást, széket tett Larissenek és magának. Kétfelé vágta a sültet, megosztotta a burgonyát és hozzálátott az evéshez.

Larisse elnézte e különös férfi arczát, mialatt az evett. Milyen mohón, milyen gondolat nélkül falt; mintha nem is tudna róla, hogy eszik; mintha csak egy mulhatlan köteletséget hajtana végre; a közben magas, fényes homloka redőkbe volt huzva, szemei egy pontra szegezve, mint a ki mélyen gondolkozik valamiről; s néha megállt, mintha hallgatónak, feje hátraszegült, s úgy fogta kezébe a kést, melylyel evett, mintha valaki ellen életrehalálra készülne védni magát.

Az ilyen vacsorázáson hamar át lehetett esni. A jövevény egy telephár vizet hajtott fel egyszerre s csak azután vette észre magát.

— Ezer bocsánatot kérek. Csak egy pohár van az asztalon, s én magam iszom elébb, elfeledve, hogy még idegen nővel ülök szemközt. Én már egészen abban voltam, hogy az ember feleségével egy pohárból is szokott inni.

Larisse még mindig hihetetlenül rázta fejét.

— Nos kisasszony. Első kérésemet teljesíté egy percznyi gondolkodásra, a másodikat öt percznyire, azóta huszonöt percz mulhatott, elhatározta-e magát?
— Mire?
— Hát — hogy iszik-e ebből a pohárból, a melyből én már ittam?

E kérdés oly gyöngéd, oly bensőséggel teljes hangon volt mondva, hogy Larisse kénytelen volt megtérni onnan, mintha egy részegzet vagy örültet látna maga előtt.

— Akar-e kegyed velem most ez órában rögtön megesküdni, a másikkban utrakelni, vagy pedig akarja-e, hogy a merre jöttem, az ablakon újra kigurorjam az utcára, s a legelső kőzakkal, a kinek felhívására nem felelek, agyonlövessem magamat.
— De uram, hiszen az idő éjszaka.

— Az nem akadály. Van lelkész, a ki bennünket összekeszt most is. Itt az utca végén a minorita kolostor: küldje el kegyed a házmestert oda, mondja ott az, hogy egy haldokló kíván gyóntatót, a ki ezt a zsol-tárból kihasított lapot küldi. Arról a lapról meg fogja valaki tudni a küldő nevét s rögtön sietni fog ide; az végrehajtja a szertartást. — Mondja hát szép kisasszony, engedje, hogy vizet töltsék a poharába?

Larisse némán inte, s reszkette nyult a pohár után, melyet az idegen tele tölte számára s azután kiitta azt.

Az idegen odahajolt és gyöngéden megcsokolta kezét; de az oly tisztelettel történt, mintha egy fejedelmi védszóny kezét csokolta volna meg.

(Folytatás következik.)

A Tisza bölcsője.

(Emlékeul a jó máramarosiaknak.)

IRTA P. SZATHMÁRY KÁROLY.

(Folytatás.)

És most részint hazánk e védbástyája fontosságának kimutatására, részint a Vas. Ujs. lapjain Vámosy ur által közölt adatok helyreigazítására álljon itt pár szó Huszt várának legfontosabb eseményeiről, parancsnokairól és rendeltetéséről. *)

Egy kincstári okirat s egy nagyobb kéziratban levő történeti adat szerint a huszti várat 1092 körül Sz. László királyunk építtette volna a sóbányák védelmére. Ugyanazon kézirati munka szerint a várban oly követ találtak, melyen 1191-dik év levén, ez III. Béla alatti fennállását kétségtelenné tenné, — ha el nem enyészett volna.

Máig meglevő hiteles okirat, melyre Simoncsics Vincze, „Noctes Marmatiae” czimű művében hivatkozik, 1387 előtti fennlételet nyilván bizonyítja, a mennyiben ez Izát, alsó Apsát stb. a huszti vár birtokaihoz számítja.

Innen kezdődik tehát a vár teljesen biztos krónikája.

1449-ben Hunyady 12 aranyat rendel évenként a huszti kápolna részére, melyet a várkapitány, Kenderessi János építtetett.

1467-ben Zápolya Imre szépei gróf, 1530-ban Gritti Lajos birja;

1536-ban Kávási Kristóf várkapitány Husztból kirohantva, Bánffy Boldizsár társaságában, a Szatmáron tanayzó németeket tönkreteszti s ott szilárd állást vesz;

1541-ben Zápolya Majláth István erdélyi vajdának irja át.

1545-ben már I. Ferdinánd birtokában van.

1550-ben kél I. Ferdinánd azon részletes tudósítása, mely Szalay Benedek, akkori kapitánynak, a várbeli őrség köteletségét, egy új bástya építését, a kútásás folytatását meghagyja.

1556-ban Báthori András Izabella részére ostrom alá fogja s Szalay Benedek és Korláth Mihálytól éhség által megveszi. Izabella annyira megszerette, hogy Husztot jelelte volt ki lakóhelyül; de ennek létesítését halála meggátolta.

1564-ben Hagymásy Kristóf huszti kapitány a Balassa Menyhart által Maximilián részére építeni kezdett halmai várat megrohanja s szétghányja.

1566-ban Svendi Huszt ostromára indul,

*) Az itt közölt adatok egy tétlűs életnek, 70-80 év alatt sok utánjárás és a megszereshetett leghitelesebb adatok nyomán egybegyűjtött végeredménye: T. Tóth János urának t. l. kinek ezt illetőleg mind a kamarai levéltár, mind a megyei archívum rendelkezésére állott. Fajdalom, hogy e mű terjedelménél fogva ezek közül csak a leglényegesebbeket emelhetem ki; mert ez adatokból teljes monográfia lehetne kiállítani. P. Sz. K.

de híret vevén a török sereg megmozdultnak, utjából visszatér.

1567-ben Maximilián Bányát ajánlja cserében Husztért a portánál.

1571-ben János Zsigmond e várat Csáky Mihály, Békés Gáspár és Hagymásy Kristófnak irja át végrendeletileg 3000 forintban. Ugyanev évben a császáriak el s Báthori István fejedelem visszafoglalja.

1577-ben Báthori Kristóf fejedelem leg-erősebb kapuját még építteti, a melyről tanuskodó felirat még 1806-ban megvolt, így: „Hoc opus jussit fieri Magnificus Dominus Christophorus Báthory de Somlo, Vajvoda Transylvaniae, Comes Sieulorum. Anno Domini Millesimo quingentesimo septuagesimo septimo.”

1578-ban Kornis Gáspár huszti kapitány Báthori István lengyel királytól intést kap, hogy az öt város lakóit ne sanargassa.

1594-ben Cherei tatár kán beront Ökörmezónél. Kornis eléje áll, de a nagy erő a várba szorítja. A borzasztó csordát ajándékokkal fordítja el a vár ostromától.

1600-ban Báthori Zsigmond fejedelem lemondásával Rudolf Bástának ajándékozza Husztot; de

1605-ben Bocskai már újra visszafoglalja bekerítés által. Ekkor Bástá ragadmányai is itt voltak, de ez 1000 lovas által azokat Husztból kicsepeztte.

1606-ban Bocskai Homonnaynak 40,000 ftba inseribálja, de oly feltétellel, hogy Erdélytől semmi áron el ne szakíttassék. Ez inscriptiót Báthori Gábor is megerősíti; sőt 30,000 forintot ir reá felül.

1614-ben Forgács és Dóczi, Husztot, Bányát és Kóvárt II. Mátyás részére elfoglalják; de már 1617-ben Bethlen Gábor kezére jut, ki török segélylyel vette vissza.

1618-ban Bethlen Gábor öcsésének Bethlen Istvánnak irja át 20 ezer forintba a só jövedelem felével együtt.

1636-ban I. Rákóczy György, mint Bethlen Istvánnak vetélytársra, hosszasan ostromolja; az őrség gyakran kiűt és károk tesz. Ily kiűtés alkalmával Sztójka Gábor máramarosi viceispán is elesik. Az ostromlók semmire sem mehetvén, a béke megkötetik. Bethlen István a vár birtokában marad.

1657-ben a II. Rákóczy György ellen beütoött tatárok Huszt alól rémülve futnak el.

1661-ben a vár Bethlen István veje, Rhédey Ferencz erdélyi fejedelem birtokában van. Ali basa táborát ide hozza s Rhédey Ferenczet, fiát Lászlót és vejét Zólyomi Miklóst rendre fölszólítja az erdélyi fejedelemségre; de egyik sem vállalja.

1662-ben a várbeliek portyázó tatárokkal csatát vívnak, melyben az itt levő Groszky nevű lengyel száműzött foglyul esik.

1663-ban Rhédey Ferencz és neje kihalván, a vár Apaffya mint erdélyi fejedelemre száll, ki azt 1673-ban nejének Bornemisza Annának irja át százezer imperialis tallérban.

1686-ban Veteráni csász. tábornok Husztot megszállva tartja.

1701-ben II. Apaffy Mihály Husztot a magyar királyi kamarának 175 ezer forintban átadja.

1702-ben I. Leopold császár Bethlen Miklósnak és egyenes örökösének irja át 55 ezer forintban.

1703-ban II. Rákóczy Ferencz elfoglalja Ilosvaiék által.

1711-ben Eleonora visszaadja Bethlen Miklósnak. Ugyanezt teszi III. Károly is 1714-ben 36,790 ftban, Bethlent egyuttal grófságra emelvén.

Bethlen halála után a vár családi uton Telekierre szállt, kiktől a vár a zalogösszeg lefizetése után

1744-ben a kormány átveszi s belé császári katonaságot szállít, (rendszerint egy század volt benne őrnagy vagy alezredes alatt.)

1748-ban nagy vihar-rombolást áll ki a vár. 1766-ban jul. 3-án este a villám egyszerre három helyen ütött a várba, több embert megölt s a várat fölgyújtá; a gerendák elzárták a kijárást, úgy hogy a lakók létrán menekültek.

1773-ban az itt járt II. József császár az építeni megkezdett várat abbnahagyatni rendelte. 1776-ban a katonaság ki is költözik belőle s elvonul Munkácsra.

1796-ban még nagy része épen állt; de 1798-ban a kincstár kiadta a rendeletet, hogy kövei a r. kath. egyház és más kamarai épületek felállítására fordíttassék. Így lett végképen rommá. E tulróvid történeti vázlatból is könnyen kivehetni, mily fontos és változatos alkalmazása volt a huszti várnak.

lag ismert várparancsnokok, várurak várnagyok a következők: Malomvízi Kenderesi János 1449 előtt Hunyadi korában.

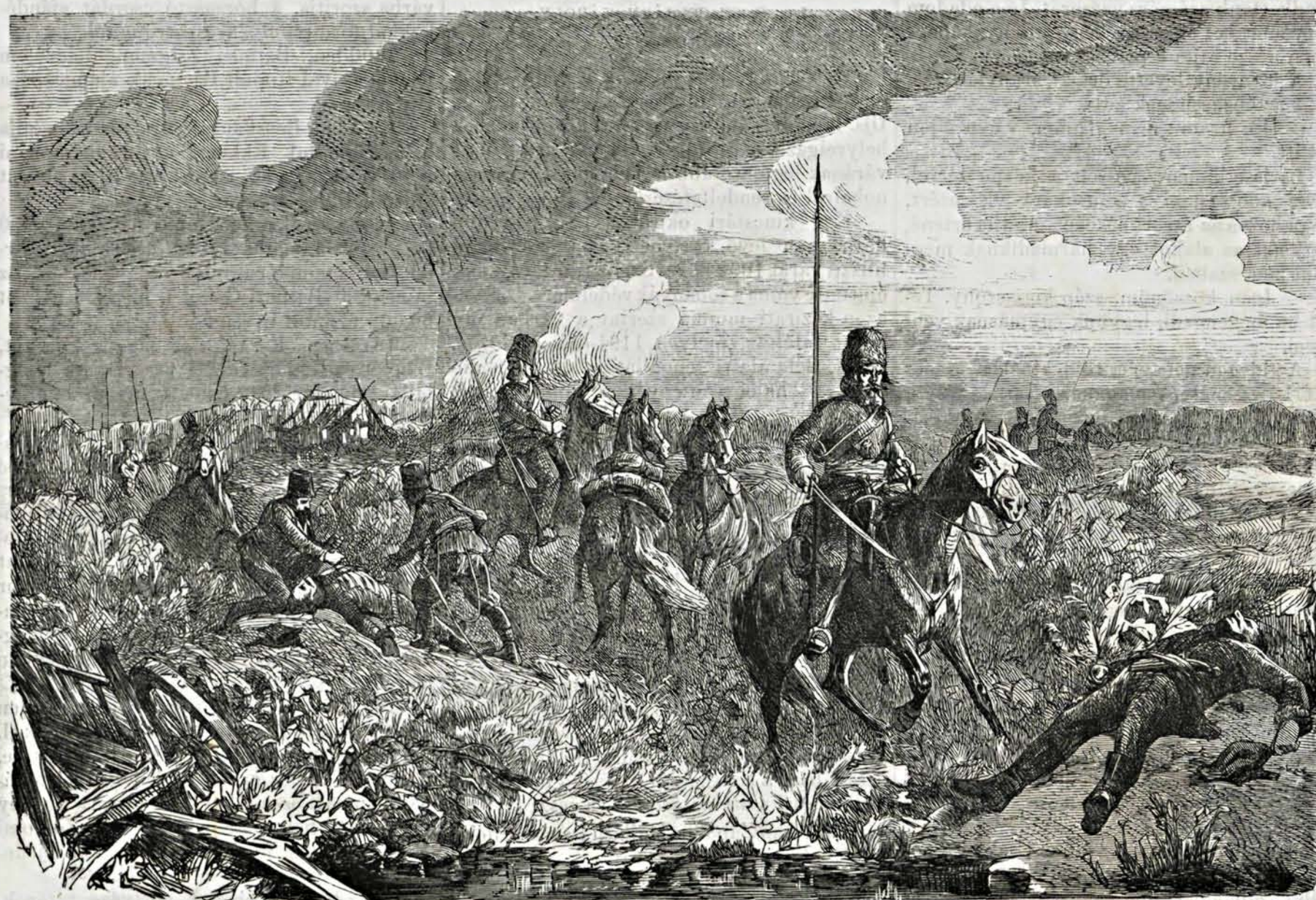
Dralepszki Horváth János	1442 körül
Horváth János egyszersmind viceispán	1492
Kovács István kamaragróf	1539
Broderich Mátyás kamaragróf	1546
Szalai Benedek	1551
Korláth Mihály	1556
Nyakazó Ferencz	1529
Hagymásy Kristóf	1577-82-ig
Kornis Gáspár	1582 körül
Szokolai Szabó Balázs	1599
Básta György várur	1600
Józsa Deák	1607
Bethlen Gábor várur	1614
Bethlen István várur	1629
Sztojka Zsigmond alispán	1630
Bethlen Péter várur	1632
Ebényi (talán Ébeni) Zsigmond	1635

Ennyit tartottam érdekesnek közölni a huszti várról. — Mielőtt azonban elhagynók e város határát, meg kell még említenem, hogy itt született gróf Teleki József a költő 1738. dec. 21-én és itt halt meg a fennebb említett nevezetes férfiakon kívül Hary Péter, a szigeti ev. ref. iskolának ujjáteremtője, ki a közönséges temetőben jeltelen sírban nyugszik. (Folytatás következik.)

Zsákmányoló kozákok.

Némely nemzet dicsőségét, a másik hatalmat, a harmadik szabadságát, míg a kozák egyedül csak zsákmányt keres a harcban.

Ha látni akarnánk embert, kibén a jobb természet, a nemesebb érzés egészen kialudt; kibén a vad erő egész durvaságában nyilatkozik: nem mennék többé Ausztrália szigeteibe példát keresni; hanem megpillantanók a lengyel csatatér, s a kozákok

A lengyel csatáról: Zsákmányoló kozákok.

Szolgált ugyanis:

Először: végvárur, oltalmául, védbástyául a hazának, a vidéknek és különösen a sóbányáknak, s mint ilyen, szükségből ezer embert is befogadhatott.

Másodszor: mint főuri, sőt fejedelmi lak; Izabella lakásául kiszemelve s Rhédey Ferencz által mint ilyen alkalmazva.

Harmadszor: státusbörtönül, politikai foglyok számára. Mátyás idejében Ujhelyi Péter; 1593-ban Báthori Zs. itt ülteti el volt tanítójának, a szerencsétlen Gálffy Jánosnak fejét.

S végre raktárul hadiszerek számára, különösen az utóbbi időkben.

A nemzeti fejedelmek korszakában Huszti oly rangot foglalt el, mint Kóvár, Vées, vagy Fogaras; sőt fontosságra mindjárt N. Várud után tehető. Innen van, hogy ide csaknem mindig tekintélyes embereket látnunk alkalmazva. Az eddigelő diplomatikai-

Huszti Horváth György	1637 körül
Rhédey Ferencz várur	1649
Rhédey László ugyanaz	1651
Teleki Mihály várur	1667
Korda Zsigmond	1663
Katona Mihály	1668
Frater István	1679
Pekri Lőrincz	1680
Bethlen Miklós várur	1692
Dolhai György	1703
Reimundus Stein	1727
Valtring Péter	1736
Rukländer	1740
Sterbing	1765-7-ig
Caraccioli	1768 körül
Hallerpeck	1770
Caraccioli Benedek	1776*)

*) E sorozat a huszti Matricula nyomán közöltetett Török István plébános által 1804-ben. Látni való azonban, hogy még mind hiányos és a várurak vegyítve vannak a parancsnokokkal.

állnának szemünk előtt oly pillanatban, minőben őket képünk mutatja.

Örökös fegyvercsattogás közt nevelve, kegyetlenek a harcban; a győzelem után pedig embertelenségek határt nem ismer. A kozák jelszava: „nincs irtalom!”

Muravieff jól ismeri embereit. Tudja, hogy ilyen katonákra van szüksége annak, aki irtó-háborút visel; de tudja azt is, hogy csak a szabad zsákmány az, mi e zordon kebleket csatára lelkesíti tudja. Tyrtaeus lanttal tüzelte a spartaiakat: Muravieff szabad zsákmányt ígér, s övé a győzelem.

Vérben, lángban uszik Lengyelország; de a tűz csak azt emésztí föl, mit az ellenség már el nem vihet. És a kozák elvisz mindent. Letördeli az oltárról a fényes keresztet, lehuzza az elhunyt nemesről a véres öltönyt, hogy egy korty pálinkáért cserélje be.

A kozáknál a tigris sem kegyetlenebb.

A pesti ev. egyházközség keletkezése s a tót gyülekezet új temploma.

A mult század főjellemé, hogy a kereszténység főszemjéjét felfogván a nép vezetői, azt a gyakorlati életbe bevezetni minden módon s uton törekedtek. Azon tan, hogy az Isten minden embernek atyja, s mi emberek testvérek vagyunk, szülte Kant és Fichte kritikai és eszményi bölcsészettét, melynek főtörekvése volt, az embereket az elő- s bal-ítéletek rablánczaitól megszabadítani.

Ezen gondolkozásmód gyümölcse volt az *átalános türelem*, mely azon fölvölből indulva ki, — hogy minden ember — ember, s egyenlőleg hívatta van a közjó előmozdítására, — felebarátja meggyőződését tiszteletben tartja.

Amaz század egyik nagy fia, II. József császár, szintén a keresztényen türelmet hirdette s tíz évi uralkodása alatt annyira követte, hogy a protestáns törvényes autonó-

s később Schvartner Mártont egyetemi tanárokul nevezte ki, s az itt székelő hatóságokhoz magasabb s alsóbb rendű protestánsokat rendelt.

Az akkori pertbékési evang. esperesség felügyelője, a vallásos Pongrácz Boldizsár tehát az itt székelő evang. uraságokat 1787-ben arra szólította fel, hogy a két testvér- városban lakó evangélikusokkal egyesülve, gyülekezetet képezzenek. E felszólításra b. Podmanitzky Mária, Belezny Miklós tábornok özevgye, az ebbeli tanácskozásoknak megnyitotta teremét, s a maga idejében hires orvos *Glosius Sámuel* s a külföldi akadémiaon képzett, ritka műveltségű pesti kereskedő, *Liedemann János Sámuel*, határt nem ismerő buzgósága rövid idő alatt körülbelül 50 ágostai hitvallású, itt lakó család-főt gyűjtött össze, kik a kormányhoz, vallásuk szabad gyakorolhatóságának engedélyéért folyamodtak.

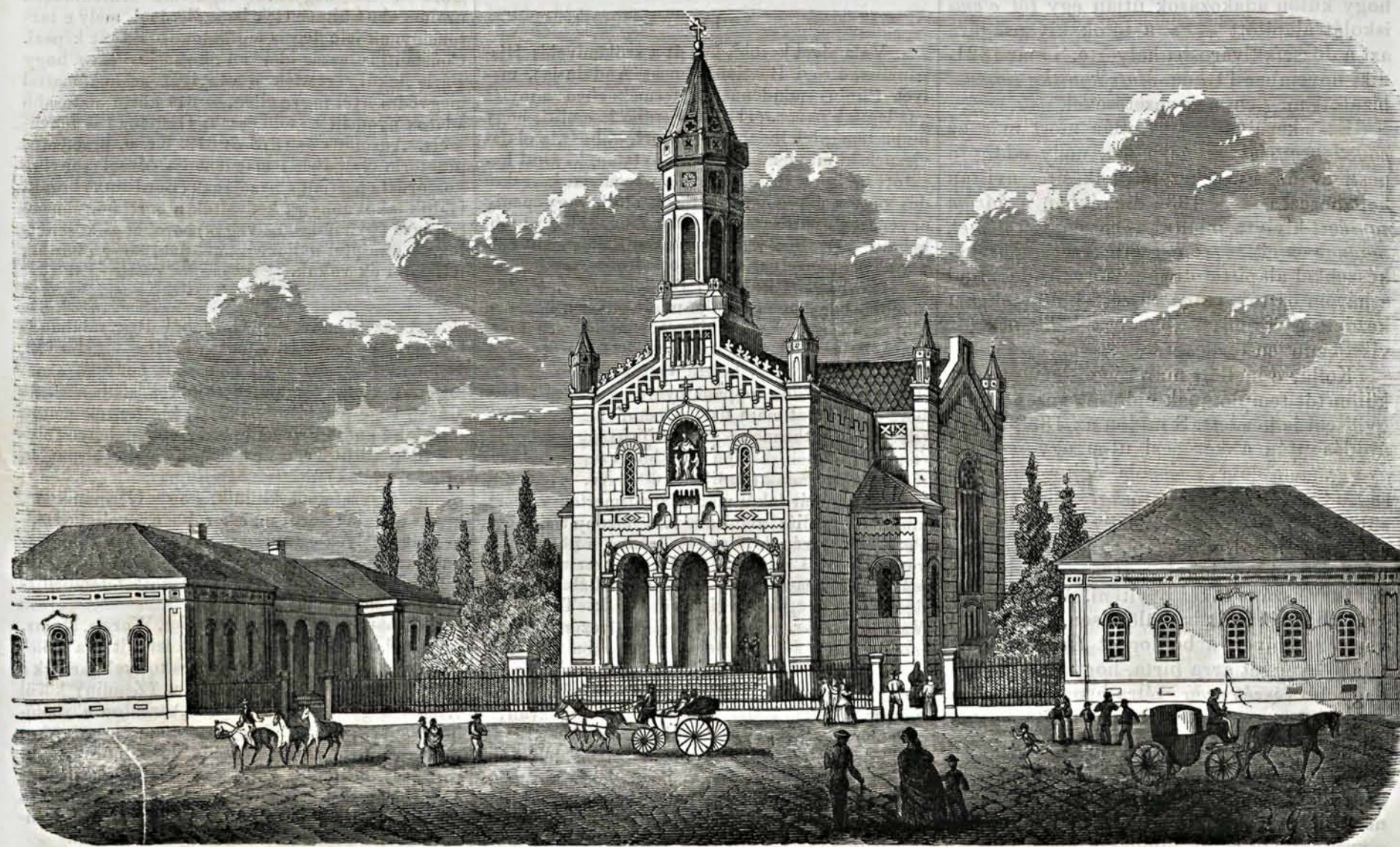
A kormány — bár a tagok száma a nyílt

lapuczai (kalaphoz címzett) ház első emeletében — melynek egyik része paplaknak, másika imaháznak alakítottát — a csetnek-bisztrói születésű *Molnár János*, mint pesti evang. lelkész, 1787-diki nov. 11-ikén ünnepélyesen beiktattatott.

S minthogy 3 nyelven volt tartandó az istenisztelet, a többséget tekintetbe vévén, az határozatott, hogy az istenisztelet minden vasárnap délelőtt német, délután tót nyelven tartassék.

Kevés magyar levén pedig, a ki vagy a német vagy a tót nyelvet ne értette volna, a magyar nyelven tartandó isteniszteletet s az urvacsora kiosztása idejének meghatározását is a lelkészre bízta.

Ilyképen elrendezve, virágzásnak indult a gyülekezet s már 1792-ben (az 1791-diki XXVI. t. cz. értelmében) templom és iskola számára a szentéren a szép sarktelket nyerték az illető hatóságoktól, melyen nemsokára a paplakot, később az akkori szükség-

A pesti evang. új templom (a kerepesi uton).

mián alapuló iskolákat nem bántván, *simultan*, azaz: közös iskolákat emelt s gyámoltott, melyekben valláskülönbség nélkül választott tanítók a különböző vallású ifjúságot békülékeny szellemben tanították; sőt egyik 1788-ki leiratában *simultan templomokat* is ajánlott, melyekben a különböző vallású hívek egymás után — kiki magamódja szerint, — tisztelnék istenüket.

A türelmi nyílt parancs következtében azon szabaddalmi rendeletek is megszüntettek, melyek Magyarország fővárosából a protestánsokat kitiltották. — Ennek folytán nemcsak az ország minden vidékéről, hanem a szomszéd Németországból is különböző vallású emberek, — magánzó főnemesek, hivatalnokok, ügyvédek, tudósok, iparosok, munkások és napszámosok telepedtek le s nyertek polgári jogot Pest városában.

S hogy a város különböző vallású lakosait kölcsönös becsülésre szoktassa, II. József 1784-ben az ág. hitv. Doleczényi Sándort város-tanácsnokul, Werthes Frigyes-

parancsban kitett számnak alig felét ütötte meg — nagy előzékenységgel az 1787-ki jun. 12-én kelt udvari rendeletében az engedélyt megadta, azon feltétel alatt: „nehogy az adózó nép terheltsék, — a nemesek s a nemesi jogokban részesülő honorátorok, a vallásgyakorlattal járó költségeket magukra (in solidum) vállalják; s a meghívandó lelkész a két városban létező á. v. katonai személyeket a vallás vigaszával s egyéb egyházi szolgálattal papdíj nélkül ellátni köteles legyen.”

A buzgó kised gyülekezet ezen udvari rendelet által ösztönözötve, — *Glosius Sámuel* felügyelőjének s *Liedemann János Sámuel* gondnokának megválasztván, a szükséges anyagi alapról gondoskodott, melyhez a nevezett bárón 600 forinttal járulni kötelezte magát, — s ezen példa anynyira hatott a tagokra, hogy nemsokára az itteni római kath. keresztényektől is testvérileg gyámoltva, oly pénzalapot gyűjtöttek, miszerint a gyülekezet által bérelt ka-

nek megfelelő templomot — (melyet 1811-ben német, magyar és tót nyelven, hármas istenisztelettel felszenteltek) — a paplak mellett iskolaházat emeltek s már az elemi tanító mellé főtanítóul Bölönyi Sámuel is meghívták, kinek kötelességévé tétetett, a lelkésznek, kivált magyar nyelvű teendőiben segédkezet nyújtani s a nagyobb ifjúságot oktatni.

Hanem a rendes lelkész, a napról napra növekedő gyülekezet igényeinek, főképp hanyatló egészsége miatt, meg nem felelt, a gyülekezet 1819-ben a németországi akadémiairól visszatért *Kollár Jánost* papisegédül hívta meg — s midőn *Molnár János* lelkész végképen elbucsuzott az egyháztól, — helyébe német-magyar lelkésznek *Kalchbrenner Józsefet* hívta meg s *Kollár Jánost* a gyülekezeti lelkész helyettesének (vicarius) nevezte ki, reá bízván a tót nyelvű híveket.

Kollár János, az utóbb híressé vált szláv költő, a némethoni szabadelvű jénai egyetemen a felsőbb tudományokba épen

akkor vezetett be, mikor a nemzetiség eszméje, a német nemzet ifjú nemzedékétől ápolatva, a harcmezőről a tudományokhoz visszatért ifjuságot állványozta.

Ily benyomások okozták, hogy Kollár Jánosban a nemzete iránti szeretet még inkább fokozódott, úgy hogy ő már az egyetemen kezdett arról álmodozni, hogy népének Mózese lesz.

Kollár Pesten, lelkeszi gondviseléséből bizott híveinek állapotjával megismerkedvén, azoknak, valamint az ő felfogása szerint elnyomott szláv nép Mózésének érzésvén magát hivatva, csakhamar e nép szellemi emelésére, de ok nélküli elkülönítésére is törekedett. S látván, hogy a gyülekezetben az iskola eszméje igen szép gyümölcsöt terem, az elemi külön tót iskolának felállítását sürgette, — mind a mellett hogy a gyülekezet az elkülönítést nem tartá célszerűnek, s az újabb iskolát is a fennálló és gyarapodó közös iskolával egyesíteni akarta, — lassankint az összes gyülekezetet mégis arra bírta, hogy külön adakozások útján egy tót elemi iskolát alapított — s a tótok kívánságára azt a Józsefkülvárosba helyezte. S már 1821-diki november 11-kén *Matejkovszky Sámuel* bizatot meg ennek vezetésével.

Ez sikerülvén, — Kollár most már az egyetleneségi eszme ellen, mely eddig a pesti evang. gyülekezetet lelkesíté, nyíltan kelt harczra — s 1834 dik évben a három egységet kivívta, miáltal az egyenjogú német, magyar és tót egyesült gyülekezet külön lelkészekkel alapított meg ugyan, de mind a három osztály maga részére külön tótoket kezdett gyűjteni; — bár egy közös pénztár viselt minden terheket.

Kollár e mellett már régen tervezte egy külön tót templomnak építését s ezen célra gyűjteni is kezdett. S midőn az 1838-ki vizáradás után a kerepesi uton egy második evang. templom s iskola építésére szükséges telek a felsőbb hatóságoktól, az egyesült evang. három nyelvű gyülekezetnek kiadatott volna, Kollár kapott az alkalmon, s minden módon igyekezett a tót templom építésére szánt tótoket bővíteni. A mi sok tekintetben sikerült is, különösen, midőn egy vagyonos hívet, a boldogult *Heizdák* magtalan özvegyét arra bírta, hogy vagyonának nagyobb részét ezen célra hagyományozza.

A háromegységes egyház közös pénztára, az elkülönített gyűjtögetések által sokat szenvedvén, már 1849. előtt egészen kimerült, s a közterheket tovább is viselni nem bírta. A külön osztályok tehát abban egyeztek meg, hogy mindenik maga vigye a reá eső egyházi terheket. A kölcsönös surlódások által a háromegységes eszme meggyengülvén, a magyar és német osztály a tót felekezet elkülönítési vágyának végre engedett. Ennek következtében az együtt maradó magyarok és németek az elvált gyülekezettel 1854-ben abban egyeztek meg, hogy a kerepesi uton levő közös telket ennek átengedik s 1855-iki áprilból 24-én 12,000 ft. fölött kézbesítnek, azon kikötés mellett, hogy ennek folytán a tót gyülekezet az eddigi közös pénztár iránti minden követelésétől eláll s csak a közös templom használatára engedtetik még meg neki nyolcz évig. Ezen 12,000 ft. gyors és könnyű előteremtése volt most a feladat. De a hol igazi buzgóság és jóakarát van, ott még a lehetetlen is sikerül.

A magyar-német gyülekezet tizenkét nemeslelkű tagja, u. m.: három Liedemann, dr. Balassa János, Frölich Frigyes, Fuchs Rudolf, Gömöri Julia és Krausz Erzsébet, (testvérek s özvegyek), Kappel Emilia, Oswald Antal, Sandtner Vilmos és Zsivora György a lekötött összeg kifizetését önként elvállalván, egyenlő részletekben a kitűzött

napon letették: minek folytán a tótok az eddigi közös helyiségeket elhagyván, az átengedett telken az iskola és paplak építését befejezték (lásd képműnön a templom két oldalán álló épületeket) s a következő 1856. évben alapját tették le a templomnak is, mely ez idén már tető alá került, s melynek tervszerinti egész rajzát ime az olvasó itt maga előtt látja.

Kívánjuk, hogy ezen épület az egymástól eltávolított kedélyeket a keresztény szeretetben egyesítse, — hogy mindnyájan, a régi és új villongásokat a feledés tengerébe merítvén, békülékeny indulattal, tiszta szívvel és minden mellékes czélaktól és párt-szenvedélytől ment, őseik emlékéhez méltó őszinte buzgósággal imádják az Istent s terjeszszék a felebaráti szeretet s igaz műveltség áldáshozó tanait. Kp.

A szőlő története.

(Vége.)

IV.

Valamivel később jött át a szőlőmívelés Hispaniába, a régi Boetiába (most Andalusia), melyet Plinius mindennemű termékekben annyira gazdagnak nevez. (III. 3.) Strabo is említi, hogy innen temérdek mennyiségű bort, gabnát, s olajat visznek ki mindenfelé, de bizonytalan, ki által hoztatott be ide a szőlő, vajjon a phoeniciai kereskedés vagy a görög gyarmatosok által, vagy pedig egyenesen Mauritaniából (Marokkó)? Ez utóbbi helyen szerinte oly fává növekedik, hogy két ember át nem karolhatja s fűrtől félróf hosszuk.

Galliáról (Cisalpinia) Diodorus (Stc. V. 26.) mondja, hogy hídét egész a tótokéig nem bor, sem olaj nem terem. Ennek hiányában tehát ser (zythum) és mézzel vegyített ital használtatott. A bevitt bornak nagy kelete volt a galloknál s az itáliai kereskedők roppant nyereséggel árulták. A bort egyébiránt majd tisztán, majd vízzel vegyítve (dercoma, Athenaeus 12. 13.) itták. — Gallia (narbonica) déli részébe (Strabo és Justinus szerint) a phocaeaiak (546. 560. 600. Kr. e.) hozták a szőlőt, ámbar lakói már akkor ismerték a bort, midőn Massiliát alapították. Ezt bizonyítja, hogy Petta, ez ország királyának leánya a phocaeaiak vezérét borral megkínálta. Mások szerint csak a második phocaeai telepítők Massiliába s innen déli Gallia egyéb vidékére került. Tremellius Varro (72. Kr. e. Jul. Caes. hadvezére) ugyan mondja, hogy a bortermelés az Alpokon túl (Rhenusnál) ismeretlen volt. Plinius pedig említi, mikép Helico, a helvét (Plutarchus és Livius toscánainak mondja) Itáliában mint ács dolgozván, s a sennoniaihoz visszakérülvén, magával fűgét szőlőfűrtöket, olajat és bort hozott a délvidekre, mi világos bizonyossága annak, hogy a sennoniai a szőlőtenyésztést még nem ismerték. Ez annyira fűlborítói őket, hogy aztán délfelöl tömegesen vándoroltak ki. Köz tudomásu dolog, hogy e nép felé és közép Itáliában rokon törzsek közt telepedett, hol már rég ismeretes volt a bortermelés.

A czimberek hadjárata korában Aquae Sextiae mellett a szőlőmívelés virágzott. A föld oly termékeny lón az ütközet után (102. Kr. e.) az elesettek hulláitól, hogy a következő években a szőlők kétszeres s felette finom termést adtak mindenfelé, s a teutonok felhalmozott óriási csontjai kerítésül szolgáltak. Caesar hódításai Galliaiban jótékony eredményel valának ez ország műveltségére s ezen időben a szőlőtenyésztés is nagy lendületet nyert. S ámbar Diodorus mondja, hogy Gallia egész a szőlőmívelésre hidegebb, s hogy többnyire itáliai borokat használtak ez országban; Posidonius szerint a bor csak a gazdagok asztalain volt látható. Tény azonban, hogy Cicero idejében már Gallia nevezetes borkereskedést ültet Italia s más szomszéd államok felé.

A legnemesb szőlőfajok közé tartozott — Columella szerint — a biturigi (Bordeaux) s Plinius idejében ismeretes volt a viennei (Vienna Allobrogum), melyről Plinius (XIV. 3. 4.) és Martialis (XIII. 107. piccata vienna) is megemlékeznek, az averni, a helvi (vitis narbonica, — Alba Helviorum, mostani Viviers) és a baeter-nani (most vin de Frontignac). A régi massiliaiak fűrtőlés által őborítvén igyekeztek tenni boraikat, miről Martialis így szól (ep. X. 36.):

„Improba Massilia quidquid fumaria cogant
Accipit acetam quisquis ab igne cadus” stb.
S egy más helyen:

„Vel cocta fumis musta Massiliis.”

Értettek egyszersmind a hamisításhoz is. Mumma, egy marseillei borkereskedő a borhamisítást oly mérvben űzte, hogy az élces Martialis szerint — csak azért nem mutatta magát Rómába, nehogy kénytelen legyen saját borából inni.

A szőlő későbbi elterjedését illetőleg azt találjuk, mikép az erdőtirtítás által Gallia földje szárazabbá, égalja enyhébbé tétetvén, a venyige is mindinkább elszaporodott a Sevennek völgyeiben. Columella (III. 2. XII. 43.) az allobrogoknál (Dauphiné) s Plinius Viverais (Vernais) vidékén is találja a szőlőt; 70 Kr. u. a szőlőtenyésztés Bibraete (Autun) s biturigek (vitis biturica, Bordeaux) vidékén tul nem terjedt. — Midőn Domitianus (92. Kr. u.) egy bő szüret, de átalános szűk aratás után látta, hogy az emberek a szőlőmívelést elébe teszik a gabnatermesztésnek, mi erkölcsi hanyatlás jele, a szőlő kiirtását a kultúrátományokban megparancsolta, miáltal egyszersmind Italia számára a borgegyedruságát is biztosította. De Aurelianus s főleg Probus alatt Gallia szőlő-hegyei csakhamar újabb virágzásra emeltek. Cote d'Or hegyesorai legkivált Antoninuskor uralma alatt ültetettek be szőlőtől, mely e tartományban jelenleg is legbővebb gazdasági képezi. Constantin császár idejéből fel van jegyezve, hogy Páris lakói értették a venyigét szalmafontal megvédni a tél fagyja ellen. — 311 körül biztosabb adatok nyomán a szőlő északi Galliában is tenyészett. Ausonius — (378 és 379. Kr. u. praefectus praetorio Galliában) magasztalja Mosel venyige koszorúzat partjait s hazájának (Bordeaux) borait. Gallia lakói annyira kedvelték a bort, hogy mesterséges (gyümölcs- és vegy-) borokat is készítettek. A cisalpinai gallokról mondják, hogy a hordók feltalálói ők voltak.

V.

A szőlő mívelése Galliából Britanniába és Germániába ment át. Amott (Tacitus szerint 79. Kr. u.) a föld s az égalj nem volt kedvező e nemes növény tenyésztésére s csak később a 3-dik század vége felé (Probus alatt) kísérlettek meg a rómaiak; emitt Probus császár engedménye folytán (280 körül Kr. e.) az idegen legiók (hispanok, brittek, gallok) ültették át a Rajna mellékre. Eutropius jegyzeteiből kitűnik, hogy Germániában, kivált a Rajna körül már korábban is voltak szőlő-hegyek, melyek szintegy mint Galliában Domitianus parancsára elpusztítottak, de a későbbi császárok alatt Probus által mindenütt felszabadítatván, ismét helyreállították.

Probus alatt nemcsak Speier, Worms, Mainz, és Mosel, később a Rajna mellett terjedt el a szőlőmívelés, hanem hazánkban is ekkor keletkeztek a Kárpátok délibb ágain Sirmium (Zemlin) körül Almus hegyen és Moesiában Anreuton a szőlőültetvények, miáltal Probus a nemes magyar borok mívelésének alapítója lón. Egyébiránt a merész császár az első szőlő ültetését Magyarországra vérvél fizeté meg, mert a szőlőmunkára kényszerített hadiszolgák felbuzgúlván Sirmiumnál agyonverték uralkodása hatodik évében.

Ez idő óta Pannoniában (Dunántul) a Duna partjai körül a szőlőt mindenütt mívelni kezdték. Egyéb részeire hazánkban csak később terjedt el. — A hunnok könnyen szereshető eldelelkekkel s italokkal élvén; jobbra tejjel megelégedtek s a későbbi időkben behozottak előtők ismeretlenek voltak. (Fr. Kollár Amen. Regn. Ung. V. I. p. 49.) Priscus ellenben írja, hogy Atilla asztalán, midőn Theodosius császár követeli Konstantinápolyból 449-ben hozzáértek a bor bőven volt, „s maga is fapohárról mértékletesen bort iszik vala, másoknak arany és ezüstpoharak adatván.” De hol vetették a bort, nem mondja. Billa király névtelen jegyzője szerint, a magyarok bejövetelekkor Tokaj vidékén, a Bodrog és Tisza mellett megtelepedvén s innen szétterjedvén, ez ország termékeit nagyon megkedvelték. de a borrhól sehol sem emlékeztek meg. Ugy szintén Dacia termékei közt sem találhatók a szőlő.

A sirmiumi szőlőhegyeken kivül, melyeknek ültetvényeit Claudius (Probus után 100 évvel később) megéneklé „opacum vitibus Istrum”, — a simigi (somogyi) szőlőkről tettek említést. Ezeknek dézsmáját sz. István (999.) ha a Kupai elleni hadjárata szerencsés leend, a szentmártoni (Pannonhalmán) apátságának igéri ezen szavakkal: „de omnibus negotiis, praediis, terris, vineis, segetibus, vectigalibus vinisque hospitum quod in praediis eorum excreverit” stb. Tény, hogy s

rómaiak többre becsülték később a pannoniai (főleg sirmiumi) borokat, mint az itáliaiakat.

A sváb földön is Probus tanítá meg Neckar lakóit a szőlőmívelésre, legalább valószínű, hogy a római szolgálatban volt 16,000 alemann közül számosan hazatérvén, a szőlőt tenyészteni megkíséreltek. Számos történetről bizonyítja, hogy a Neckar mellett s völgyeiben a szőlő míveltetett. Amellett szólnak azon műszavak is, melyek a római korra utalva e tárgyra vonatkoznak, pl. vinum = Wein, mustum = Most, mosa = Maas, amphora = Eimer, cupa = Kufe, calcare = kelttern, cella = Keller, tegere = decken, legere = lesen stb. A szőlőtenyésztésre a napnak fekvő dombokat választák s még most is található Heilbronn erdeiben itt-ott százasok tölgerek árnyában és szőlőtöket, melyek egykor bizonyosan nagy tért foglaltak el. — Némelyek szerint a sváb föld magában pontjain is tenyészett. Ez ültetvények azonban a rómaiak elűzése s a népvándorlások bekövetkeztével elpusztultak s csak Nagy Károly alatt ujították meg. — A Bodeni tó mellékre is ez időtájtban került a szőlő s északi Olaszországból Augustus korában a Rhätiai alpok déli lejtőire terjedt. Suetonius szerint ez adta ama bort, mely „vallis tellina”-ban (Veltlin) termett emeltyől a mai feldleini-vörös faj származik. Mindenesetre a rómaiaknak Neckar melletti tartózkodása nevezetesen tényezője vala a nemetek művelődésének.

A népvándorlások felette kártekon befolyással voltak a szőlőtenyésztésre is, főleg 406-ban, midőn a vandálok, alanok és suevek Galliába rontottak, csak pusztulás nomait hagyták mindenütt hátra. E korszak letűntével a szőlőtenyésztés újabb lendületet nyert a törvényhozás által. Ugyanis a bajor törvény (630—638) a gyarmatosok szőlőmíveléséről szól, a sali törvény (Chlodwig által 480. alkotva) a szőlőtőlvajt 10 shillingre bünteték; s a longobard király Rothar (657.) rendelete szerint csak három fűrtöt volt szabad büntetlenül elvenni. — A középkori kereszténység bolygása a szőlőmívelésre nevezetesen hordóval birt. Schannat szerint Dagobert 638-ban Lobdengauban minden jóságát, főleg szőlőkereteket sz. Péter (Wormsbau) alapítványára ajánlotta. Hason czélra adta Waldroda nevű özvegy 779-ben Romanshorban szőlők-, kertek- s gyümölcsösökből álló vagyonát. A kolostorok szőlői, kertei s szántóföldei mintagazdaságok gyanánt tekintettek. — A legenda szerint Orbán halgatóit a szőlőmívelésre s borkészítésre tanítá. E czélból Canstatt déli magaslatait (Esslingen mellett szőlővel ültették be. Ez volt Württemberg első ültetvénye. Innen lón Orbán e tartomány szőlőzetének védszente s napját (máj. 25.) kivált Stuttgartban rendszeresen megünneplik.

Fábrý János.

Archaeologiai levél Zalamegyéből.

Ipolvi Arnoldnak Rómer Flóriás.

(Folytatás.)

IV.

A régi templomok ismertető jelei.

Zala-Egerszeg annyira szegény archaeologiai emlékekben, hogy falai közt egyedül azért töltöttük az éjt, mivel a főispáni helyettes 6 mságától elfogfoga való rendelettel szándékoztam kéri, melyet másnap reggel legelőzékenyebb módon s minden várakoztatás nélkül át is vettem.

Jól esett hallanom, mily kegyelettel említé ő mlga dicsó ósét, illetőleg nagybátyját, Novák Chrysostomot, a szerzet visszaállítását után első főapátunkat, és mennyre örvend, hogy kívánságom teljesítése által mindenekelőtt a tud. Akadémia iránti tiszteletét és szolgálati készségét tanúsíthatja, azután pedig, hogy benedikciónusnak, mely rendhez mindig előszeretettel ragaszkodik, valami kedves dolgot tehet.

Sokáig tündöttem magamban, mikép végezzem utamat, hogy legrövidebb idő alatt legtöbbet láthassak és mennyre lehetséges, a legecskélyebb emlékeket el ne mulasztam.

Mindenekelőtt mindenkinek, kinek csak szándéka a magaméval megegyez, azt ajánlom: mit a bécsi geologiai társulat tagjai e vidéken tettek, hogy számos ajánló-levelem közül alig egy kettőt használtak. „Amicis temporis fures” — és ha az ember magyar amicidézhez tér be, ezek nemcsak az idő lopói, de utonállók, rablók, letartóztatók stb. Vigeny kiki tiszta lepdőt és fejalj-burát magával, és haljon meg a legelső gazda házában, vagy zsidó korcsmában — és adja át ajánló-leveleit akkor, midőn az ajánlott ház előtt elrobog. A ki pe-

dig egyedül csak turista, vagy olyanforma régész, ki a tudományról gschüffel, az bizton számíthat arra, hogy egy hó alatt tiz helynél többet nem fog meglátogatni.

Ötször hatszor vettem elő Zalamegye térképét és mintegy természetesen találtam azt, hogy a Zala, Vilitzka, Verka völgyének egyik oldalán le, a másikon fölfelé húzódjam; — de mi történik akkor, ha az előfogatos a határozott utból nem akar letérni, ha itt-ott valami lappang, miről csak akkor tudósítottunk, midőn már a hegyen át vizszatérni sok nehézséggel jár?

Elővevém tehát az excentricus rendszert, egyik főhelyből sugár módra mindenfelé kirándulni, de ezen módnak is megvannak a maga kellemetlen oldalai, az egyháznál tovább való alkalmatlankodás — az előfogat kapásának nehézsége — és a körön kívüli helységek elpotyogtatása! Egyesítettem tehát, mint lehetett, mind a két módot, és elő fogom röviden számlálni mindazon helyeket, melyeken valami följegyezni méltó találtam, reményelvén, hogy kik ezen érdekes utamban lépésről lépésre követnek, idővel a netalán elmaradt régiségekre figyelmeztetni sziveskednek.

A zalaegerszegi újabb — de azért tekintélyes templomot megnézendő, a kulcsot a plébánia lakon kerestem. Megszólítottam nevemnél, és ime a kedves házúr pesti országyűlési ismerősöm volt. Volt szemrehányás elég — de megengesztelés jelölül saját fogatán küldé a ft. ur Csátsra, a derék zalaapáti benczések jóságára, régi szeretett társamhoz — *Moderovits* Gergely barátomhoz.

A térképünkön jelzett vár helyett csinos kastélyt találtunk, a templom homlokzata pedig, oszloposarokkával együtt újnak mutatkozott, bár tornya nyulánságok, tagozatlansága, az alsó ablakok helyett a lóresidomú hasadékok, régiebb keletkezésre utaltak.

Nem volt nyugtom, és a téglá-építményekre különösen figyelőket érdelni fogja az, — hogy a góth templom eltakar, átídomított részletei között hosszú téglá-estetőket, és a talpazat fedőt is csinos, sima, vörös téglából találtuk.

Ez minden, mit a régi benczesség plébánia-templom érdekes nyújtott.

Átmentünk *Csátsra*-ra, mely hajdan szintén a benczéké volt, jelenleg világi, valódi azaz: birtokos apátság.

A régi várhelyen — az apátság területén — szántának, az árokban több tégladarabot találtunk; a templom — csinos tégláépítmény — kerek apissal, állpíléres román épület, természetes, hogy az csak szoros, hosszabb kutatás után puhatolhattuk ki.

Visszatérvén Csáts felé, feltűnt egy magános dombon a *bessenyői* kised egyház, és alaposnak gondoltuk azt hinni, hogy románkori templomokos lehet.

Közeledtünk, bár már esteledni kezdett, és véleményünkét meglegőleg igazolva láttuk. A torony új; — az egyenesen vágott szentély, az alig kiemelkedő állpílérekkel, a kised románkori ablakosak előtti igen érdekes tévák eme tégláépítményt is.

Azon tisztelt olvasóink számára, kik nemcsak mulatni, hanem hasznosan mulatni kívánnak, ide írom azon ismertető jeleket, melyeket eddigi tapasztalatimból elvontam, s melyek megengedik, hogy távolból is sejdíthessük, vajjon régi építményre számíthatunk-e valamely mutakozó emlékekben, vagy nem. Hiszem, hogy mosolylyal olvassák ezen sorokat szakembereink; — nem is azoknak írom, kik ezeket nálamnál mind jobban tudják, hanem mégis leírom, csak hogy a hiányokat alkalmilag pótolják.

Minden régi templomnál első kellék, hogy keletelt — orientált — legyen; azaz: hogy szentélye kelet felé nézzen. Ezer közt nincs egy példány, mely ezen szabálytól távoznék, ha csak p. valamely hegygerincezen, annak keskeny volta — ezen irányadást nem engedné. Ellenben az újabb, katolikus vagy még inkább a nem katolikus templomoknál vehetjük észre, hogy minden lehető irányban épülnek, és némely faluban a templomok elei vagy hátuljai összenéznek.

A régi falusi templomok többnyire dombon fekszenek, míg a mai faluk a völgybe levonultak, s az újabb templom is kényelem tekintetéből többnyire a falu közepén vagy a régi puszta templom anyagából épült — úgy hogy annak eredeti helyén egyedül az alap árkaít találjuk, vagy ha az új máshonnan vett anyagból emeltetett, a régi a mindig körülötte elterülő temetőnek, mely rendszeren kerekded köfallal vala kerítve, *kápolnája*val lejebbítetett, míg végre elhanyagolttván, puszta templom, rosz templom név alatt marad fenn, és a

temető is később egyedül hagyomány tárgyává válik.

A régi templomok *sohasincsnek északi oldalán ablak*; mert itt az idő mostohasága jött mindig tekintetembe, de még a keleti oldalon is ritkán és többnyire csak *hasadékok* file ablakok használtak; miből a gyertyák nappal használatását mint ósrégi szokást magyarázhatjuk.

Továbbá a *románkori* — nálunk árpádkori királyaink idejébéli — templomok *kerek* vagy *egyenesfőltárfülkével* birnak, hasadékszerű, körívű vagy később nyomott csucus ablakocskákkal, a déli oldal hátsó részén levő ajtóval — támaszok nélkül! A *góthkornak* pedig — nálunk vegyes-házakból való királyaink idejébéli — sokoldalú főltárhelyely, támaszokkal, csucusi ablakokkal, melyek, ha rendszeren a kör részeiből származott diszitményvel birnak, a *virágok*, ha pedig különféle hajlott lág-vagy *halkólyagfélék* diszitményvel ékítvék, *hanyatló* korbelieknek tarthatók.

A körösörűl futó tólap, mely többnyire kö-faddal végződik, a magasban emelkedő tetőzet, mely a szentélynél alább száll, a sudár négy-vagy nyolczoldalú sisakkal ellátott torony, régi templom jelvényei, és épen úgy teszik egyetemben az építmény *habitus*-át, mint a határozott jelvények által a növény vagy állat neme, rendje határozatják meg.

A *keletelés elhanyagolása puszta* vagy *lupos állpílérekkel ékített fal*, *laposan elmesztett dombor és homor kör* pedig, szelvényekből álló — ugynevezett *jezuita* — vagy *istállóserű* félkörű ablakok — *vöröshagyás* emeleti torony — *lelapult*, az egész templom *hosszát* egy vonalban fedő *tetőzet*, a *falló kiugrásának hiánya* jellemzik az újabbkori renaissance templomokat; ámbar igaz, hogy sokszor a legújabbak is vagy az előbbi korbelieket ugyesen utánozzák, vagy új keretben a régi alapalakot megtartják, hogy annyira körülövezék, hogy csak egyedül a gyakorlott szem, a vakolat letördelése után fedezheti fel; vagy a régi részletek ügyetlen kivételé alatt ismerheti fel. Ime a pro és contra dióhéjban — melynek jövőben az archaeologia barátjai nagy hasznát vevendhetik! Hogy pedig még ebben az egész tudomány nem foglaltatik, az fogja tapasztalni, ki e tág téren utazásimat tovább követendővel tudvagyval és kellő figyelemmel.

A kukorica-növény jelentőségéről hazánkban.

Régóta ügétő kérdéssé vált egy oly növény anyag felfedezése, mely tonásra és szővére alkalmas legyen. Ezen kérdése végre megoldást nyert, még pedig úgy, hogy annak folytán hazánkban az ipar terén igen szép jövő nyílik.

A kukorica-növény gyümölcsét fedő foszlányokról már a mult században tudták azt, hogy papírkészítésre alkalmas s a kincstári papírgyár Schöngelműhlében csak is kukorica-papír készíttéssel foglalkozik, mely szépségre s finomságra nemcsak versenyez a rongy-papírral, hanem állományának szilárságára nézve felül is mulja azt.

A kukorica jelentősége azonban csak azóta lett igen fontos, mióta Auer új által a kukorica-rostok fonásra és szővére alkalmas volta felfedeztetett. Ezen jeles tudósnak köszönhetjük azt, hogy a kukorica-foszlányból most, igen egyszerű eljárás következtében, a következőket nyerjük:

1-ör. *Vásznat*, mely ugyan a jelen pillanatban még kezdetleges állapotban van, de már így is igen használható s értékesíthető. A felfedezés még csak néhány hónapos levén, már az eddigi eredményt is kitűnően mondhatjuk. Szakavatott nyilatkozata szerint ezen kukorica-fonalak igen nagy tökéletesedési képességűek birnak, s a lenvásznat mind finomságban mind jóságban bizonyosan utólérndik, mihezett annak gyártása szakavatott kezek által vezetetik.

2-ör. *Papírpapét*, melyből a durva pakoló-papírtól kezdve fel a legfinomabb kártya-papírig minden papírmert lehet készíteni, még pedig a legkülönbözőbb színekben.

3-ör. *Egy tészta állományu tápanyagot*, mely közönséges liszttel vegyítve igen izletes tápláló kenyeret ad.

Ennyi előnyt nyerhetünk tehát a kukorica-foszlányból, melynek ezeltől vagy semmi vagy csak igen kevés s említésre sem méltó hasznát vettük, s hazánkra nézve az anyvival is inkább fontos felfedezés, miután Európában alig talánunk országot, mely annyi kukoricát termelne, mint Magyarországot.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha rövid

A Vasárnapi Ujság 40-ik számához 1863.

TÁRHÁZ.

Visszapillantás
a magyar orvosok és természetvizsgálók
IX-dik nagygyűlésére.

(Pesten, 1863. szeptember 21.—26-án.)

és esernyő nélkül nem képzelhető. Azon jámbornak azután visszatetszhetett az élénk embercsoport, pedig bizony a ki meg akarja érdemelni a nagy nevet, hogy természet szolgája, annak legelőbb is hűnek kell maradni urához és annak szép művét önmagán elferdíteni nem szabad.

Másnap, sept. 22-én délelőtti 10 órákor közgyűlés volt. Tömeve volt a terem minden zuga. — Későn szoktam érkezni minden jóhoz, mikor már előttem a szemesebbek elszedik a tejfajt; úgy most is pár perczel elkövesz, sehol többé nem volt számomra hely. Nem valami arrogantiából, de szükségből felkapaszkodtam tehát az újságírók kacsakölőjére. Onnét végig tekintve látható az ember, hogy mennyire világszokott azok, kik az újságokban a hajnövesztő szereket hirdetik, tág torokkal kiáltván: „Nincs többé kopasz fej!” De hogy nincs! Dehogy nincs! Talán e tudós urak, csak is azért kapaszkodnak meg, hogy megmutassák, miképp a charlatánok ezen merész állítása kézfelfogható esáds. — De látán a lövöldébe, társas ebédre mentünk. A dolg intézői azonban itt elhibázták a dolgot, mikor ilyen magunkféle embereket 3 óránál tovább ebédeltettek. Volt itt ezernyi toaszt, jutott itt szegény és boldogor felkötéses anyni, hogy egyik tisztas kora kollegának azon bátor nézetre fakadt, hogy a magyar orvos született szónok. Csak is egy maradt a figyelmen kívül, egynek egészsége, nem ittak a magyar orvoskar, az egyetem legtisztelteméltóbb, de egyzersmind legszerényebb férfiára, Szauder tanár urra, ennek azonban nem rosz akarat volt az oka.

Az eddig elmondottakat azon három szóban is ki lehetett volna írni: *ittünk, ettünk, eszokoloztunk*. Következtek a szakgyűlések. Az érkezők sokasága mutatá, hogy ide nem épen ezen említtet három szónak gyakorlati élvezése miatt segiregtünk. Értekezéseink némelyike oly heves volt, hogy azt bátran lehetett egy hajdani tisztújítási gyűléssel összehasonlítani. Sok esetben úgy jártunk el, mint az egykori miszkolci gymnasium tanár, ki mikor hallá a rettenetes zajt a muzsák templomában, nem is kérdezte, hogy ki veri most egyenást a padlóhoz, csak bekialtott a terem ajtaján: „Ziska, et Pórpóri flectant!” (ez utóbbi név sajátósi; Pompéri olvasandó helyesen, az a volt szerkesztő). Perze a jó tanár ismerte már igen jól tanítványainak hajlamait és eszejárástát. Engedje el a többit, édes jó szerkesztő ur! mert ha minden ebédet, és minden értekezést, meg felkötést leirok, kegyed közkedvességű lapja unalmassá fog válni, pedig, ha valaha e hirbe jőne is, legalább ne történjék általam. Csak azt engedje meg említeni, hogy a vendégfogadóskok, kik előre megmondták, hogy a tudomány annyira szeretik, hogy a lakásokat jóval olcsóbban fogják nekünk adni, nem tartották meg szavukat, vagy legalább Vadaskürti kollegájuk nem, mert az egy csipetet sem engedett a régi árból, sőt nekem borsosabbnak tetszett, mint valaha. Dr. Sikor.

Művészeti érdekelttség.

Mióta dr. Römer Flóris közelebbi érdekes archaeologiai levelei megjelentek lapjainkban, azóta „Turnics és Velemér” a magyar történelmi festészet kedvelő műbarátok jelszava. Alig hogy *Vizkelti Béla*, ismert nemzeti jelmezrajzoló Velemérré indult, a nemzeti színház igazgatósága is oda küldé *Telepy Károly* festészt, hogy a lapunkban említtet ottani régi falfestményeken az ősrégi viseletet tanulmányozza; mint-hogy bizony, hogy épen a színház az, mely által ennek helyes fellegása leginkább terjedhet; de a nemzeti intézetnek mintegy kötelessége is, hogy valódi kuforrások után induljon — ne pedig a külföldi színházi jelmezterákok utánozza. E napokban ismét *Masszák Hugó* festésztünk indult Turnicsra, hogy a magyar régi festészek technikáját tanulmányozza; — a magyar tud. Akademia archaeologiai bizottságja pedig *Storno Ferenc* soproini polgárt és elismert műbarátot bizá meg, hogy e két templom festményeit archaeologiai szempontból másolja le. Igen sokat várhatunk tudományos szempontból *Storno* urtól, ki eddig a soproini sz. Mihály templom karát restaurálta, a Sopronban létező festményeket alapos tanulmányozás tárgyává tevő s a régi képek és faragná-

szavakban elmondom a kukorica-foszlány feldolgozásáról azt, mit afelőd eddig a közönségnek tudnia szabad. Az egész eljárást most azért nem közölhetjük, miután az a most még kukorica-papír és vészongyártásra alakulóban levő „Hungaria” czimű részvénytársulat titka. Az eljárás annyira egyszerű, hogy épen ezen egyszerűségben fekszik ezen vállalat nagy jövője:

A kukorica-foszlányok elsőben egy nagy kádba tétetnek, hol megmosatnak s megtisztítatnak. Aztán egy gőzkazánba jő az egész, melyben bizonyos ideig főzetik, mire a főtt tömeget állani, illetőleg pihenni hagyjuk, s a fennmaradt gőzt egy másik kazánba vezetjük át, hol más nyers anyag várakozik reá. Ezen műtét által, e növény alkotórészek három részre válnak szét u. m.:

1. Rostanyag, 2. Lisztészta és 3. Csirpép.
A rostanyag fonva és szőve adja a vásznat, a rövidebb rostszálak és a csirnehulladékokból készül a papirpép, mely ismét mindennemű papírra alkalmas.

A tápanyagnak, mely tézta-állománnyal bír, azon tulajdonsága van, hogy a szabad levegő több hónapig eláll, tehát nem megy át rothadásba, a mit igen kevés szerves állománnyal találunk. Hogy ennek milyen hasznát lehet venni, azt már fentebb mondtuk.

A mi pedig a pénzbeli viszonyokat illeti, legyen szabad a felfedező pontosan kiszámított adatait előadnom. — 3/4 mázsa kukorica-foszlány következő eredményt adta: 40 font fonálanyagot, vagy 60 rőf vásznat, rőft 30 kr. számítva 18 ft., 60 font papirpépet, mázsáját 12 ft. számítva 7 ft. 20 kr., 30 font lisztészta, mázsáját 3 ft. számítva 90 kr.; összesen 26 ft. 10 kr.

Ebből levonandó: 3/4 mázsa foszlány, mázsáját 1 ft. számítva 3 ft. 50 kr., gyártás, költség, kamat 5 ft. 60 kr., összesen 9 ft. 10 kr.; eszerint 3/4 mázsa foszlány ad 17 ft. tiszta nyereséget.

Láttam oly számítást is, mely még ennél is kedvezőbb eredményt mutatott fel. De ha a nyers anyagnak mázsáját 1 ft. helyett 2-vel sőt 3-mal számoljuk is, még akkor is igen nagy nyereséget eredményezünk.

Hogy milyen jövője lesz ezen vállalatnak, arra elég legyen csak azt felelelni, hogy ezen nyereségtől Magyarországon évenként több millió megsórt termel. Most ha mindebből évenként csak 500,000 mázsa veszünk is feldolgozás alá, s ha most a 3/4 mázsánál levő nyereséget 17 ft. helyett csak 10 ft-tal számítjuk, ez mégis 1,428,580 ft. nyereséget ad.

Ezen felfedezés ezek szerint hazánkra nézve valódi kincs, a mely egyszerű és gyakorlati vezetés mellett soha nem sejtett jövedelmezést nyújt, s általa hazánk lakosaira anyagi tekintetben valóban nagy jövő nyílik.

Termelési viszonyainknál fogva mi vagyunk hivatala egész Európában leginkább ezen iparág elforgalására, használatuk fel tehát az alkalmas, s netalán részvételestől által ki ne szalaszszuk kezeink közül ezen felfedezés értékesítésének valóditását, a melyen Franciaországból jött hiteles tudósítások szerint, a párisi kereskedelmi s iparkamra, oly igen kapna, ha a felfedezők s azok, kik a vállalat élén állnak, kik a gyártás titkait bírják, erősen el nem határozást volna, ezen felfedezést Magyarországon érvényesíteni. Az aláírások mind hazánkban, mind a külföldön a legszébb sikerrel folynak, Párisban már 1200 részvényt irtak alá.

E közleményemet azon óhajommal fejezem be, hogy ezen a hazai ipar s jólét előmozdítására oly fontos ügy necsak országzerete ismeretessé tétessék, hanem hogy azt a magyar közönség oly méltánnyal karolja fel, mint az ügy megérdemli; csak így jöhetvén létre mindelebb azon egyszerű vállalat, mely a „Hungaria” czimű részvénytársulat neve alatt alakuló félben van, s a mely értéket akar szerezni egy Magyarországon oly gazdagon előjövő nyers terméknek, melynek eddig kevés, vagy épen semmi hasznát nem vetjük, de a mely most ezen felfedezés folytán egyike leend legfontosabb nyers termékeinknek.

Z. Sz. A.

Tűz, és mindig tűz.

Néhány nap alatt ismét több millió itnyi értéket emésztett el a tűz. A Szepességen ismét több száz ház, Kis-Szebenben (Sárosban) 115 ház, Nyitra megyében mintegy 400 ház, Győr város egyrésze, N.-Kálló 300 háza s megyeház, Szedegen 81, Pápán 80, Gyarmaton (Veszprémmegyében) 150 ház égett el.

De e néhány adattal nem merítettük még ki

az utóbbi két hét szomorú történetét. Több százezerrel többre megy azon épületek száma, melyek az ország különböző részében az imént említettek felül a rosz akarat, a vizgázatlanság, az oltó eszközök hiánya miatt a közel napokban a lángok martalécai lettek.

Ha az ily csapások csak ritkán, hosszú évek során rendkívülleg kerülnek elő, mint előkerülnek a jobban építkező, az oltóeszközök több gondot fordító külföldön is; ha az ily csapások ismételve nem sujtának a községeket, s a községek a vész után gondosabban építkezének, az oltó eszközök több figyelmet fordítanak: akkor e csapások elviselhetők, a nyert sebek könnyen gyógyíthatók volnának, s a jövőbe nem kellene oly aggodalom teljesen tekinteni, a mint tekintünk most, midőn népünk elszegényedésétől kell tartanunk. De a tüzesetek, egész községeknek elhamvadásá hazánkban nem tartozik a rendkívüli csapások közé, miket kiheverhet a szorgalmas nép. Az egész vidék elpusztulása, népes helységeknek rombadólése néhány nap óta az ország rendes csapásaihoz tartozik, mert községeink nagyobb része, annyiszor elégsé meg építkezé szilárdabban, annyi kár után sem tud okólni, hogy oltó eszközökről, oly rendőri rendszabályokról gondoskodják, mik a tűz tovább terjedését meg akadályozhatnák.

Igaz, hogy erre felsőbb helyről de az ösztönzés, a kezdeményezés még hiányzik, de az egyházi és világi előjárók ez ösztönzés, e kezdeményezés nélkül is megtehetnék azt, mit a vezetésekre bízott község jólléte, biztossága követel.

A nép jólléte és biztosságot előmozdító rendszabályok egyik legbiztosabbika a tűzkár elleni biztosítás is. Ily időben, mint a jelen nyomorteljes idő, tűnik ki leginkább e biztosítás üdvössége, midőn a leghetősibb gazdának házában is megfogytatkozik a pénz és kenyér, midőn, ha a tűzkár elleni biztosító-társaság nem vigasztalja meg kártérítésével a kárvalottat, a közel tél valószínűleg fedetlenül találja a lakot. A nép ilyenkor necsak az intézetre, mely őt gyors kártérítésben részesít, hanem azokra is *aldás* mond, kik őt ez üdvös intézetre figyelmeztették, s a biztosításra rábeszéltek.

Azonban a biztosítás, habár az, kár esetében a legnagyobb biztosítási díj mellett is valódi áldás, valóságos és általános jövedelményű csak akkor válhatik, ha a díjak oly olcsóká válhatnak, hogy a biztosítási díj a legeszegebb házas zsellérré nézve is könnyen elviselhető teher leend.

De kívánhatni-e ezt most, midőn a legmagasb biztosítási díjak sem állnak meg kellő arányban a kockázatok veszélyességével, a tüzesetek valószínűségével?

Kívánhatjuk-e ezt jelen biztosítási viszonyaink közt, midőn népünk oly könnyelműleg bánik a gyufával, a pipával, midőn a szerűkőn, a pajtkában semmi felügyelet nincs, midőn községeink oly tűzvézesen építkeznek, midőn az előjáróság az ország 1/10 részében még semmi rendszabályt sem léptette életbe, mi a lángok terjedésének meggátolására, a gyújtogatás megnehezítésére szolgálna?

A közönség, mely a biztosító-intézetek egyikének vagy másikának fizletredményét olvassa, azon körülményben, hogy az üzlet a részvényesek részére kisebb vagy nagyobb osztalékokat eredményezett, — a biztosítási üzlet hasznosságára vél ismerhetni, s érveit vél nyerhetni a magas tűzdíjak ellen.

A társaságok igazgatásának jelentéseiből azonban azt látjuk, hogy a tűzbiztosítás üzlete a lefolyt utóbbi évtizedben minden évben veszteséggel volt összekötve, s mig több régi társaság mult 3 évi mérlelel veszteséggel zárta le, addig azon társaságok, melyek részvényeseiknek osztalékokt adhattak, ezt a többit üzletg (és nem a tűz-osztály) nyereségyéből eszközölhették.

Alkalmunk volt a triestri társaságok egyik legszilárdabb és legregebbikének ügynökeihez kibocsátott legújabb körlevélét olvasni. E körlevélben, mely a nád- és szalmatűzökre nézve a díjak felemelését rendeli el, — a társaság kijelenti, hogy tűz elleni biztosítási üzlete hazánkban már 10 év óta a társaságára nézve veszteséget eredményezett.

Ha tehát a biztosító társaságok által elvállalt kötelezettségek pontos teljesítésének kötelessége, az igazgatóság elutasíthatlan kötelességévé is teszi azt, hogy a díjakat e veszélyességgel és valószínűséggel mind jobb irányba hozni igyekezzenek, másrésztől a községek előjáróinak és a felügyelő hatóságoknak kellő rendőri rendszabályok által oda kell törekedniök, hogy hazánkban

a tüzesetek, a községek teljes leégése a rendkívüli esetek közé tartozzék, hogy népünk a biztosítás azon jövedelményében is részesülhessen, hogy olcsó díjak mellett biztosíthassa vagyonát.

A mostani baj oka necsak népünkben, hanem a felügyelet, a hatósági gondosság hiányában is van.

Az ausztriai hadsereg aprófégyverei.

A hadseregnél használt kézfegyverek részint lö-, részint vágó- és szúró-fegyverek.

A löfegyverek közt megkülönböztetjük a gyalogpuskát, a műtési-puskát, a vadásztuzcot, tövisvel és tövis nélkül, s a lovaspisztolyt.

E löfegyverek mindegyike négy, jobban vagy kevesebb hajlított huzaggal van ellátva.

A *gyalogpuska*, valamint a többit löfegyverek csöve is, utóbbi időben öntaczként, agya pedig diófából gyártatik.

A gyalog sorozatok s a határvidéki legénység kezein forgó gyalogpuska csöve, — mint régebbi gyártmány azonban kovácsolt vasból, agya pedig bikkfából van.

A cső huzagszavazata fél fordulatot teszen és 55 szemer lőpor belőle a csucsgolyó ez lépésre hajtja.

Legújabb időben az eddigi rovatkolt csucsgolyók helyébe, az ugynevezett terjeszcucsgolyók (Expansions-Spitzgeschosse) hoztak be.

E lövetékek — melyek röpbiztonsága valamennyi eddigi puskaövetéktől felülmúlja — alakja egyszerű. Gondoljunk magunknak egy körülbelül 5 vonal 5 pont hosszú és 6 vonal 2 pont átmérővel bíró ólomhengert, melyen egy szintén oly hosszúságu tojásdad csucs ül, — s a terjogolyók külalakja szemünk előtt lebeg.

A löveték fenekébe egy 2 vonal 6 pont átmérőű és 2 vonal 10 pont mélységű központosított hengerded mélyítés van kivájva, — mig a hengerded rész palástfelületén a fenéktől 2 vonalnyira, egy 6 pont szélességű és 3 pont mélységű háromlélő karika van kivésve.

Pedewils bajor hadtechnikusa, a bécsi arzenálban működő Lorenz fűmívészér által még 1854 ben tervezett, de az akkori hadsereg-főparancsnokság által el nem fogadott, terjölvetékek eszméjét fel fogta és jelenleg a főtállás elsőségét s érdemét magának akarja tulajdonítani.

Az igazság érdekében azonban ki kell Lorenz ebbeli főtállási érdemét is emelni, mindamellet, hogy ezen a fegyvereszet terén hirnévvel bíró férfi, a kitűnő és felette gyakorlati ausztriai vagyis Lorenz-féle apró löfegyverrendszer alkotásának dicsősége mellett, ily alárendeltbb érdemestére nem igen szorul.

A *műtési puská* rövidebb az előbbinél és kiváltkép szijoni hordásra alkalmas. Csak 400 lépésre használhatik, ámbár tán 700-ra is elhordána.

E löfegyverrel a várnok- és utászkar, a csendőrség, a matrózkar, s a pénzügyminiszterium fegyveres organumai vannak ellátva, — mig a rendőrség löfegyverei nem is huzagoltak, hanem simafuratkok s a 48-ki mozgalmakból felmaradt belga fegyverekből alakítottak át, jelen kicsinyített alakjukra.

A *tűvisztuzt* a vadászsászlóaljnak ügyesebb legénysége kezeiben forog s a különben azonos közönséges vadásztuzttól csak annyiban különbözik, hogy fenéksavarány egy kupalaku vastövinyul be a furatba, a lőpor előnyösebb rétegzésével eszközölvén, miáltal ez koncentrálabb erővet hathat a lövetékre.

Ugyanazon lönyag-mennyiség mellett, e készlet következtében a tűvisztuztból 1200 lépésre löhetni, mig a közönséges stutz csak ezer lépésre hord.

A löfegyvereken kívül a hadsereg legénysége még nehéz és könnyű lovaszkardot, gyalog s utász-kardot és dsidát hord.

Az újszerű lovaszkard hatalmas vágású fegyver, kifogástalan minőségű tollaczkéből készült pengéje, eddig még el nem ért mérvű szívosság-gal bírván.

A mi e kard hordmodorát illeti, az lovas számára szinte a legeszezerűbb.

A gyalogkarddal a gyalog altszetei, s egynehány szertűrségi parancsnokság legénységén kívül, a hadsereg kapcsolatában levő intézetek legénysége van ellátva, — mig az utász-kardot a tűzéréség, a várnok — utász és szekerészkar legénysége hordja.

Dsidával a deidás ezredek vannak felszerelvek, melyek közt a 13-ik nem huz fel lobogót a dsida nyelére.

Dönt.

nyoknak necsak betüit, illetőleg vonásait — hanem lelkét és jellegét is remekül felfogta és visszatükrözi. Oly kevés eszközzel oly eredményhez jutni, mint ezt Storno ur művében megszoktuk, nem mindenkinek sikerül.

Ugy hisszük, az Örség és Mura vidéke mindent el fog követni, hogy ily magasos czéltől odafiradozott művészeink mindenben, mi külön szempontból eredő, de egy célhoz vezető működésüket előmozdithatja, könnyebbséget találjanak. Hiszzük, hogy látván a vidék, mily érdekel viseltek a főváros ritka műkínesei iránt, hazafiai kötelességöknek fogja tartani — legalább jövőre ezen nemzeti maradványokat az utókor számára megőrizni — s további rombolatásukat — ha mindjárt áldozattal is, meggátolni!

Irodalmi újdonságok.

— *Megjelent új könyvek:*

„A hadvezér, és a hadtudomány alapelvei” az újabb hadjáratok történetével felvilágosítva. Irta *Asboth Lajos*. Két kötetben. Pest, kiadja Heckenast Gusztáv. A szép és nagy két kötetnek ára 5 ft.

„Az egyháziogtan kézi könyve” tekintettel a magy. kor. tartományaira. Irta dr. *Konk Sándor* II. kötet (vége). Pest, 1863. Kiadja Heckenast Gusztáv.

„Nemzeti színház” Kiadja *Toldy István*. IV. „A kísértés” színmű 5 felv. Irta *Feuillel Oktáv*; ford. *Radnótfáy S. Pest*, 1863. Heckenast Gusztáv tulajdonja. Ára: 80 kr.

„Az öreg bolond *Miska* kalandjai szárazon és vizen, mennyben és pokolban.” Irta *Frankenburg Adolf*. Pest 1863. Kiadja Heckenast Gusztáv. Ára 2 ft.

„A magyar nemzet története.” Olvasmányul és leány-tanodák számára. Irta *Vachott Sándor*. Pest 1863. Kiadja Heckenast Gusztáv. Ára 1 ft.

„P. Virgilius Maronis *Aeneidos* liber secundus.” Iskolák számára magyarra fordította *Thewreuk Emil*. Pest 1863. Kiadja Heckenast Gusztáv. Ára 80 kr.

„*Bolond Miska* naptára” 1864-re. Számos eredeti fametszet. Kiadta Heckenast Gusztáv. Ára 80 kr. Élvezes tartalma, s sikerült torzképei sok vidám órát fognak szerezni.

„*Kakas Márton naptára*” 1864-re. Okos emberek számára való kalendárium. Kiadta Heckenast Gusztáv. Könyvű jó humora — valódi büfélejtető a mai szomorú világban.

„A magyar irodalom ismertetése.” Olvasókönyv felsőbb tanodák használatára. Második javított kiadás. Három kötetben. — I. kötet (I. és II. szakasz). Minthogy az első szakasz a magyar nyelv és irodalom történetét foglalja magában, s az „Olvasókönyv” mindhárom kötetéhez kalauzul szolgál, külön is kapható s pedig 40 kr. — A II. szakasz tartalma: Szemelvények a legreggibb időtől Bessenyeig az illető írók életjárával. N. 8-r. 332 l. Ára 1 ft. 20 kr. — II. köt. A újabb magyar irodalom. Életrajzok s szemelvények. Bessenyeitől Vörösmarty Mihályig. 465 l. Ára 1 ft. 50 kr. — III. kötet. Legújabb kor. Életrajzok és szemelvények. Vörösmartytól mostanig. 566 l. Ára 1 ft. 50 kr. — Kiadja a szt.-István társulat. Nyomatott Pesten, *Emich Gusztáv*, m. a. nyomdász-nál 1861 és 1863.

„A *Sárospataki füzetek*” VI. VII. kötet megjelent sokottus tartalommal.

„*Lelencsház*.” Irta s a magyar nemzet helyzetéhez alkalmazta *Vasvári Kovács Ferenc*. I. kötet Ára 1 ft. Pest, 1863. Nyomatott az első magyar egyesületi könyvnyomdában.

„*Csermelyi Sándor újabb versei*.” Pest, *Ráth Mór* bízománya. A díszesen kiállított kötet ára 1 ft.

„A keresztényen hit védelme.” Krisztus feltámadása kérdésében, — szelöltetése *Ballagi Mór* ur „Tájékoztásának” irta *Filó Lajos*, n.-kőrösi reform. lelkész. II. Füzet. Osterlamm Károly könyvkereskedésében, Pesten. Ára 80 kr.

„*Francia nyelvten*” Középtanodai használatra. Irta *Psenyeczki Nagy Sándor*, francia és angol nyelvtanár a debreczeni főiskolában. Pest, 1863, Osterlamm Károlynál. Ára 1 ft. 50 kr.

„Egyházi szertartások magyarázata.“ Irta Nogáll János, nagyváradi kanonok. A katolikusok számára készített könyv, Eggenberger pesti könyvkereskedése után 40 kron kapható.

„A magyar gyorsírászat“ kimerítő tan-könyve, Stolcz elvei után írta Fenyvessy Adolf, országgyűlési gyorsíró, a pesti főreáliskola, s a kir. főgymnasium gyorsírás tanítója, a berlini, és pesti gyorsíró-egylet tagja. — Berlin, Löbbeck F., Pest, Oesterlamm Károly. Ára 1 ft. 20 kr. Kiállítása csinos, a Berlinben készült kömetzetű stenographiai táblák különösen sikerültek.

„Lisznyai-album“ Szépirodalmi zsebkönyv. Szerkesztette Németh János. Lisznyai Kálmán jól talált arcképeket. Ára 2 ft. a diszplédány 3 ft. — Az érdekes összeállításról zsebkönyvben sok sikerült mű között első rangú kor-szurasaink neveivel is találkozunk.

„A három testvér“ V és VI-ik kötete. Regény Dumas Sándortól, fordította Hang Ferencz. E kötetekkel a regény első része be van fejezve. „Virágnyelv.“ A csinosan kiállított kis könyv színezett virágbrákkal van díszítve. Megjelent Szekesfehérvárott. Ára 60 kr.

„Képes pesti szakácskönyv.“ Sz. Hilaire Josefa, Kovács Irma, Dorn Anna, Gombos Erzi és többek után összeállította Zemplényi Antonia. Kiadja Lampel Róbert. Ára 2 ft. 20 kr. A terjedelmes munka, tartalmához illő izletes kiadásban jelent meg. Ajánljuk gazdasszonyaink figyelmébe.

„A magyar képzőművészeti társulat évkönyve“ 1861—1862-ik évről. Kiadta az igazgató választmány. Tartalma a képzőművészeti társulat szervezéséről, továbbá annak működéséről, — alakulásától kezdve mostanáig, — kimerítő ismertetést nyújt.

„Egyetlen könyvcsop.“ Regény, a Podmaniczky Frigyesztől. II-ik kötet a mű e kötettel be van fejezve.

„A vig cimborák.“ Regény négy kötetben. Paul de Kock után fordította Agai Adolf. Kiadta Hartleben Adolf.

„A budapesti sebész és orthopaediai magán-gyógyintézet“ IV-ik évi eredményének kimutatása, 1862. máj. 15-től 1863 máj. 15-ig. Közl. Batizfalvi tr. intézeti igazgató. Öt ábrával. A kimutatásból látjuk, hogy az intézet folytonos gyarapodásnak örvend. Az idén 315 beteg, tehát a múlt évinél 71-el több kerestett benne orvosi segítséget, még pedig nemcsak a fővárosból, s nemcsak hazánk távolabb vidékeiről, hanem szerb-, bosnyák, csehországiak, sőt itt időző poroszok, szászok és angolok is. Az intézetben gyógykezelt betegek száma 90 volt, kik közül 31 javulva, 40 pedig egészen kigyógyulva távoztak. Halálozásait egy sem fordult elő. Az intézeti betegekben több sebészi műtét meglepő jó eredményt mutatott. Az ugyanazon intézetben levő gyógytestgyakorlatot a bejáró betegek közül 47-en látogattak.

„Erdély történelme.“ Irta Kövári László. Negyedik kötet. Magában foglalja: Báthori István, Báthori Kristóf, Báthori Zsigmond, Mária Kristiána, Báthori Endre, Székely Mózes, Rudolf es, Bocskai István, Báthori Gábor, Bethlen Gábor. Brandenburi Katalin, Bethlen István korát. — Ára 2 ft. 20 kr. Megjelent Kolozsvártn, Stein János bizományában. Az ötödik kötet már sajtó alatt van, s novemberben szintén meg fog jelenni.

„Jókai válogatott beszédei“ rövid időn német nyelven is meg fognak jelenni, Bródy Zsigmond által fordítva. Ez érdekes és bizonyosan a német közönségnél is tetszéssel találkozó műveket Bartalics pesti nyomdász adja ki.

„A mostandában annyi csapást szenvedett költő.“ Vajda János, a politikai térről végleg visszavonulva, a „Nóvilág“ című szépirodalmi lap szerkesztését, — mely egykor az ő kezében a tekintélyesebb szépirodalmi közönyök közé tartozott, — személyesen vette át. E havi első számában újra kezét szoritotta a műzával. Egymásnak élve, mindkettőnek több öröme lett volna. Kár is volt megválniok.

„Mértani mü.“ Csányi Dániel tanár, ki Kerekes Ferencznek a felsőbb mértan alapelveiről stb. hátraahagyott munkáját a múlt évben kiadta, jelenleg a maga rendszeres és egész mértani művének közrebecsátását kezdi meg, s „A mértan rendszer“ című művére előfizetést hirdet. A mű nagy nyolczadrétű, csinos kiállításban, 6 füzetben jelenik meg, 10—12 ívvel fizetünk. Előfizetési ára, egy-egy füzetnek 1 ft. Jelenleg az első három füzetre, mint első kötetre fizethetni elő, s a megrendelések nov. 1-ig Csányi Dániel tanárhoz Debreczenbe küldendők.

„Képek Magyarországból.“ Ily című válatra hirdettek előfizetést Hornyánszky és Hummel pesti nyomdatulajdonosok. A vállalat 41 képet fog tartalmazni a hazai népelet és történelem köréből. Szövege német nyelven lesz írva, ismert nevi német íróktól. Előfizetési ára 2 ft., diszplédányra 5 ft. A tiszta jövedelem az alföldi szükölködők segélyezésére van szána.

„Gyorsírás.“ Gabelsberger rendszere már majd minden európai művelt nyelvre át van dolgozva. Azonban magyar nyelven még nem volt eddig teljesen kielégítő gyorsírásunk. Ezen nagy hiány megszüntetését tűzte ki feladatául Markovics magyar gyorsírásana, mely Gabelsberger általánosan elterjedt jeles rendszerét a magyar nyelv szemlével összehangoztatva könnyű és vonzó modorban s mégis besházalopossággal adja elő. Ki fog adni a Budán megjelent „Gyorsírászat“ című lapban, mely valamint gyorsírási tan-, olvasó- és gyakorló-könyvvül egy gyorsírást terjesztő és fejlesztő szakközlönyül szolgál. Megjelenik a „Gyorsírászat“ havonként háromszor. Előfizetési ára egész évre 4, félévre 2, negyedévre 1 ft. Előfizethetni a szerkesztőnél (Szombathy Ignác, Budán, vizváros, új-utca 697 sz.) vagy a főmunkatársnál Bécsben (Markovits T. J. Wieden, grosse Neugasse. Nr. 24).

„Uj vidéki lap.“ Vidéki közlönyeink száma egygyel ismét szaporodott; ugyanis „Zemplényi Híradó“ czimmel Sárospatakon közelebből új lapot szándékoznak megindítani.

„Uj lap Erdélyben.“ Gámán Zsigmond szerkesztő-tulajdonos „Erdélyi posta“ című politikai lapra és az „Erdélyi hivatalos Értesítő“-re hirdet előfizetést. Az „Erd. Posta“ october 1-től kezdve megjelenik hetenkint négyszer: hétfőn, szerdán, csütörtökön és szombaton. A körülmények kedvezősége esetén napi lapppá fog alakítani. Előfizetési díjak: az „Erd. Posta“ fél évre 5 ft., évnegyedre 2 ft. 50 kr., egy hóra 90 kr. — Az „Erd. Posta“ a „Hiv. Értesítővel“ együtt fél évre 6 ft., évnegyedre 3 ft. Egy hóra 1 ft. 25 kr. — Az „Erdélyi Hivatalos Értesítő“ külön: fél-évre 3 ft., évnegyedre 1 ft. 50 kr. Az előfizetési díjak bérmentesen az „Erdélyi Posta“ kiadóhivatalához Kolozsvárra czimzendők.

Művészeti hírek.

„Uj zeneművek.“ Kugler Adolf közelebből a következő érdekes új zeneműveket adta ki: 1) „Pásztor dalok“, Német Jánostól. Szerzőnek 59 dalki műve. — 2) „Csökésárás“, Német Jánostól. Zmeskál Aranyka urhölgynek ajánlja. Ára 50 kr. 3) „Szoritsd hozzád“, Német Jánostól. Sipos Antal urnak ajánlja. Ára 60 kr. 4) „Köny és Mosoly“, Két dal, szövege Kormos Béla, zenéje Német Jánostól. Pauler Gizella urhölgynek ajánlja. Ára 50 kr. 5) „Féltő-csárdás“, Kálozdi Antalól. Paracetich Félix urnak ajánlja. Ára 60 kr. 6) „Béla-csárdás“, Balázs Frigyesztől. Kormos Bélának ajánlja. Ára 50 kr.

„Bathányi-Áprávin Julia grófnő“ Phédra szerepében mult hó 18-án lépett föl először Párisban, s a franciaia előkelő társaságok tagjaival szelvést által élesztve, mintegy másfél óra alatt 71 ház fölött terjeszté ki pusztító hatalmát. Oltani nem állott ember hatalmában, mert egyszerre iszonyú lángtenger borítá el a házakat. Az egész csak akkor szűnt meg, midőn a város végét elérte, hol már kertek, szőlők vannak. Szerencse, hogy a szelvést más irányt nem vett. Ily romboló tüzvésznek 1836 óta nem voltak tanui. Adja Isten, ne is legyünk. Biztosítva mintegy 30 épület volt. Fájdalom, egy ember-élet is esett áldozatul, egynek pedig karja tört ketté lezuhanás közben. Megjegyzendő, hogy a vasút feszkendője a tüzvész után érkezett a helyszínre. A tüzvész által okozott kár tetemes, sok ház beszakadt, sok különféle butor összeégett, soknak összegyújtógetett kevés gabonakája is oda vezetett. Másnap a károsultak részére Latabár Endre színigazgató előadást rendezett. A főispáni helytartó ur is lelkes szavakban felhívá a tehetősb polgárokat adakozásra, mi gyűjtőtovek szükölködők által azonnal eszközöltetett is, melyekre már szépen folynak az aláírások. — G.

Egyház és iskola.

„Lelkészi-választás Kis-Kövesden.“ Dióssy István kis-kövesdi ref. lelkész a tavasszal jobb létre szenderülvén, helyébe egy szívvvel s lélekkel Máté Ferenczet, városok szülttél választották meg. Ezuttal a közmondás, hogy „egy proféta sem kedves a maga hazájában“, megihusult. — Az ujonnan választott lelkész, hivatalában a mult hó 8-án Sárospatakon tartott gyűlésben meg is erősítettett.

„Kápolna-szentelés.“ A Vág folyó bal partján egy kis helységben, Felső-Játón, Schey

testvérek, mint ottani birtokosok, közelebből egy csinos kis kápolnát, s csinosan felszerelt iskolát építettek. Ezeket Skvör Gáspár úrményi esperes a napokban szentelte föl.

Közintézetek, egyletek.

„A pest-budai gyógyszerészek testülete“ az orvosok és természetvizsgálók legutóbbi nagygyűlése alkalmával az egyetem teremében kiállított gyógyszerési ásványok szép gyűjteményét a magyar egyetemnek ajándékozta.

„A pesti m. k. állatgyógyintézetben“ a következő 1863—64. évi tanfolyam oct. 6-án nyitotta meg, s tart két év vagyis négy féléven át. Az előadások két nyelven, magyarul és németül fognak tartatni. Ezen tanfolyamra felvétetni kívánó kötelese legalább is az elemi iskolának jó sikerrel lett bevégezését kimutatni. A ki 17 évesnél fiatalabb, fel nem vehető. A beiratások a pesti m. k. állatgyógyintézet irodájában okt. 16-ig történnek.

„A kisdudóvó intézeteket terjesztő egyesület“ a létező óvodák előjárójának s a még ezután nyitandók pártfogójának mindenfelé szükölködőzte azon nyomtatványokat, melyek részint az alakítás körüli tudnivalókra tájékoztatást nyújtanak, részint a könyvtár gyarapítására szolgálnak. E küldeményekről a terítvények jobbadán visszaérkeztek; de a még vissza nem jöttek Kapos József, az intézet igazgatója, beszámolás végett visszaküldetni kéri, s egyuttal felszólítja azon óvodákat, melyek e nyomtatványokat még netalán nem kapták volna, hogy eziránt mielőbb jelentkezzenek.

Balesetek, elemi csapások.

„(Tüvész.)“ Hozzáért érkezett tudósítás szerint, Bodrog-Kereszturban tűz ütött ki, 150 épület, s köztök a r. kath. és görög kath. templomok, úgy szintén az egyházi épületek a papi lakokkal együtt elhamvadtak.

„(Tüvész.)“ Nyitáról tudósítanak, hogy azon a vidéken s ugyszólván az egész megyében a tűz nagyon sokat pusztít. Így volt a mult hónapban Ghinoradában, hol 76 ház s 24 csűr hamvadt el. Riban nevű faluban 25 ház s ugyanannyi csűr égett le. Ez utóbbi helyen azokivül még az egyház is a tűz martaléka lón, a plébániával együtt. — (A szegedi tüzvészről) e hó 25-éről következőleg tudósítanak bennünket: Megnehezült az idők járása fölöttünk! Többször valósul az, hogy a szerencsétleneg ritkán jár egyedül. F. hó 22-kén, Mór napján, midőn e nevet viselő jeles honfiakat szívünkben bensőség éltetnök, reggeli 9 ora után a haragok tüzvész jelöltek a Rókus külvárosban. Nagy volt aggodalmunk, mert orkászertü szelvést dühöngvén, az egész városrészt féltettük; de mindössze négy ház esett martalékul. A vízvezeteki kútak ezuttal is jó szolgálatot tettek. Az isteni gondviselésnek a nagyobb veszély elhárításáért hálát rebegve haza távoztánk, nyugodt kebellet látott kiki napi foglalkozásához. De a nyugalom nem tartott sokáig. Délután 3 órakor ismét tüzvész ütött ki a felsővárosban, a Kovács-féle szeszgyár szomszédságában. Az erős délkeleti szelvést által élesztve, mintegy másfél óra alatt 71 ház fölött terjeszté ki pusztító hatalmát. Oltani nem állott ember hatalmában, mert egyszerre iszonyú lángtenger borítá el a házakat. Az egész csak akkor szűnt meg, midőn a város végét elérte, hol már kertek, szőlők vannak. Szerencse, hogy a szelvést más irányt nem vett. Ily romboló tüzvésznek 1836 óta nem voltak tanui. Adja Isten, ne is legyünk. Biztosítva mintegy 30 épület volt. Fájdalom, egy ember-élet is esett áldozatul, egynek pedig karja tört ketté lezuhanás közben. Megjegyzendő, hogy a vasút feszkendője a tüzvész után érkezett a helyszínre. A tüzvész által okozott kár tetemes, sok ház beszakadt, sok különféle butor összeégett, soknak összegyújtógetett kevés gabonakája is oda vezetett. Másnap a károsultak részére Latabár Endre színigazgató előadást rendezett. A főispáni helytartó ur is lelkes szavakban felhívá a tehetősb polgárokat adakozásra, mi gyűjtőtovek szükölködők által azonnal eszközöltetett is, melyekre már szépen folynak az aláírások. — G.

Mi ujság?

„(I. Ferencz özvegye) Karolina Augusta császárné és királyné őfelsége 10,000 fnyai ajándékjal járult a magyarországi szükölködők fölségeléséhez.“

„(Gyűjtés az alföldieknek.)“ A pesti kereskedelmi testület körében eddigéig 10,105 ft. 38 kr. gyűlt össze az alföldi szükölködők javára.

„(A császárfürdői táncvigalom.)“ melyet a magyar gazdasszonyok egylete az alföldi szükölködők javára rendezett, 619 ft. 80 kr. jövedelemmel hozott. Ebből levonva a számlákkal igazolt 333 ft. 42 krnyi költségeket, 286 ft. 38 kr. tiszta haszon maradt a jótékony célra.

„(Jászivó gyermekek szelvéslője.)“ Az „Ifjuság Lapjában“ Remellay G. buzdító szavakat intézett olvasóihoz, hogy minél több jó fiú és leányka iparkodjék maga mellé még kilencz olyan adjátást szerezni, kik fejenként 10 krt adakoznak alföldi szegény fiuk segélyezésére. A kis káplárok és buzdító leánykák már eddig is szép számmal foglalkoznak a nemes czlú toborzással. Az ily módon össze-gyűlendő összegek a magyar gazdasszonyok egylete elnökéhez küldendők, ki öt-öt ftjával fogja a segély-álléreteket alföldi szegény gyermekeknek szükölködni.

„(Fölfedezések.)“ Gerster és Henszelmann Pécssett egy sirtoblat eddig még ismeretlen domborműveket fedeztek föl.

„(Dühöngő rabbi.)“ Gyulán az izraeliták közt nem kis zavar volt közelebbi ünnepeik alkalmával. Ugyanis rabbiujuk, Bak, az új évi ünnepek első napján épen nem ajátos beszédet, hanem személyes gyalázódásokat tartott. Az ajátoskodók nagy része elhagyta a zsinagógát, s fölkerék a rabbit, hogy az ünnepe másnapján a prédikációt hagyja el; ez azonban másnapján fölment a szöszékre, s midőn onnan leereszközött, hatóságí segélylyel tért vissza; hanem amint prédikálni kezdett, a zsinagóga egészen üres maradt, mire a rabbi imaruhában az utzárta követte elpártolt nyáját, s ott szórta utána átkait. — Most ez ügyben vizsgálat van folyamatban.

„(Hogy járnak a könnyenhiók?)“ Tordán egy polgárhoz a napokban egy asszony vetődött, s magát magyarországi szükölködőnek adta ki, szivességgel fogadtattok. Hogy e szivességet meghálálja, elhitette a gazdával, hogy házában kincs van, mit ő, ki varázserővel bír, észrevett és kivenni is képes. Kivihetésére 50 ft. bankóra és 2 tallérra volt szüköse, mit a könnyenhiók gazda előteremtett. Ekkor az asszony, mint a gazda hívé az 50 ftot, — de valóban csak holmi roz papirt — elégettet, s hamvát a tüzhelyre tevé, mint a hule a kincset gyantitá. Ezuttal, meghagyva, hogy nélküle a kincset onnan kivenni ne próbálják, mert akkor az elrejtézik, — rövid időre eltávoztok, hogy holmi szükösleges eszközöket beszeressen; de többé vissza sem tért. A gazda nevével, nem tudva ellentállani a vágnak, addig turkálták a tüzhelyt, míg a kencezre összeomlott. A banya pedig, ki mint utóbb kitűnt, csaló cigányzó volt, szépen tovább illant.

„(Szatmár megye székelye.)“ Nagy-Károly helyett ezuttal Szatmár leend. Az átköltözési költségeire az országos pénztárból 4000 ft. van utalványozva. A nagy-károlyi megyeházát katonai laktanyává alakítják át.

„(Adakozások.)“ A Vasárnapi Ujság szerkesztőéhez a mult héten ismét a következő szép összegek küldettek be: — Az alföldi szükölködők számára: Szekesfehérvárról Nagy Zsigmond es. k. nyug. megyei kat. biztos 1 ft. — Kálócziáról (Zala) Jankó József 5 ft. — Gyepesről (Veszprém) többen Kun Sándor által 555 ftot. (Ez utóbbi nevezetes összeghez járultak: Rosos István Sáríból 100 ft., Hets Pál Veszprémből 25 ft., Véghely Imre Veszprémből 15 ft., Gáal Lajos Veszprémből 20 ft., Fülöp József Veszprémből 20 ft., Galamb Gyula Veszprémből 100 ft., Berzerdy Gyula Veszprémből 10 ft., Orbán György Palotáról 20 ft., Tarczy Lajos Pápáról 30 ft., Botha Imre Két tornyú Lak. 100 ft., Koller Ignác és Ján. Két tornyú Lak. 100 ft., Boday Mih. Bódáról 5 ft., Kun Béla Gyepesről 10 ft., összesen 555 ft.

Nemzeti színház.

Péntek, sept. 25. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéjét szerzette Gounod.

Szombat, sept. 26. „Tamásbátya kunyhója.“ Dráma 5 felv.

Vasárnap, sept. 27. „Faust.“ Opera 5 felv. Zenéje Gounodtól.

Hétfő, sept. 28. „Az arczatlanok.“ Színmű 5 felv. Francziából fordította Feleki. Nem első eset, mely alkalommal föl kell szólnunk azon áradat ellen, mely a nemzeti színházat fordított darabokkal annyira elborítja. Ez újabb franciaia vigjáték ügyes szerkeszténel fogva nem tartozik ugyan a leggyengébbek sorába: de a párisi életet rajzolva nálunk ismeretlen alakokkal foglalkozik, s a kör, melyben forog, előtünk idegen; következőleg itt tetszésre alig számolhat.

Kedd, sept. 29. „Norma.“ Opera 2 felv. Zenéjét írta Bellini.

Szerda, sept. 30. „Az arczatlanok.“ Színmű 5 felv. Augier után fordította Feleki.

Csütörtök, okt. 1. „Linda.“ Opera 3 felv.

Budai népszínház.

Sept. 25. „Színházi bohóság.“ Énekes bohózat 3 felv.

Sept. 27. „Tíz leány es egy férj sem.“ Operette 1 felv. Souppétól. Ez követte „A dajka“, Operette 1 felv. Zenéje Offenbachtól. A színetet a „szellemalakok mutatvány“ töltötte be.

Sept. 27. és 28. „Dunanan apó és fia utazása.“ Operette 3 felv. Utána „szellemalakok mutatványa“ E hó 27-én a színház teljes kivilgítása mellett diszplédadás volt a magyar orvosok és természetvizsgálók tiszteleére. A színház szorongásig megtelt. Lehetetlen elismeréssel nem említeni Molnár igazgatónak azon szép eljárását, hogy — egy nemzeti színház ugyanez ünnepélyes alkalomra a helyáratok fölémette: addig Molnár 10 páholyt, 12 körszéket, és 60 zártszéket minden díj nélkül engedett át a társulat tudós tagjainak. Mely szivességet a társulat azzal viszonzotta, hogy az elnökség aláírasi ívet bocsátott ki, gyűjtőven a népszínház külsőjének kicinosítására.

Sept. 29. „Szerelmes kántor“ magyar operette Augiától. Ezt megelőzte „Az elarvos menete.“ Operette 1 felv. Végül „szellemalakok mutatványa.“

Sept. 30. „A szellemalakok mutatványa.“ Ezt megelőzte „Tíz leány es egy férj sem.“ Operette 1 felvonás.

Okt. 1. „A csizmadia mint kísértet.“ Vigj. 1 felv. Ezt követte a „szellemalakok mutatványa.“ Díjmentes néplédadás.

Szerkesztői mondanivaló.

6757. Egy ref. néptanító. A felszólalást mi is olyan-nak tartjuk, melynek közzététele kívánatos, s melylyel késmi nem lehet. Reméljük, hogy legközelebb már adhatjuk.

6758. Szombathely. K. L. Örvendünk, hogy ön, s mások kívánatát végre teljesíthetjük. Mai számunkban meg fogja ön azt találni, a mi iránt minap oly élénkben fejezte ki ohaját. Söt biztos kilátásunk van, hogy ezuttal ismét gyakraabban fognak olvasniok e névvel s tollal találkoznia.

6759. Tamási. Dr. S. I. Köszönjük a szives megemlékezést. Mások is legyen szerencsénk.

6760. A jó öreg Imre bácsi. stb. A térti venéves levélben fontosabb dolgokat kerestünk, s alig hittük, hogy a nehéz peccetek alatt ily könnyű tartalom lappangjon. — Szóval, a veselesi kísérletek még mindig tökéletlenek, s ily gondos megőzésre még elegendő érdemmel nem bírnak.

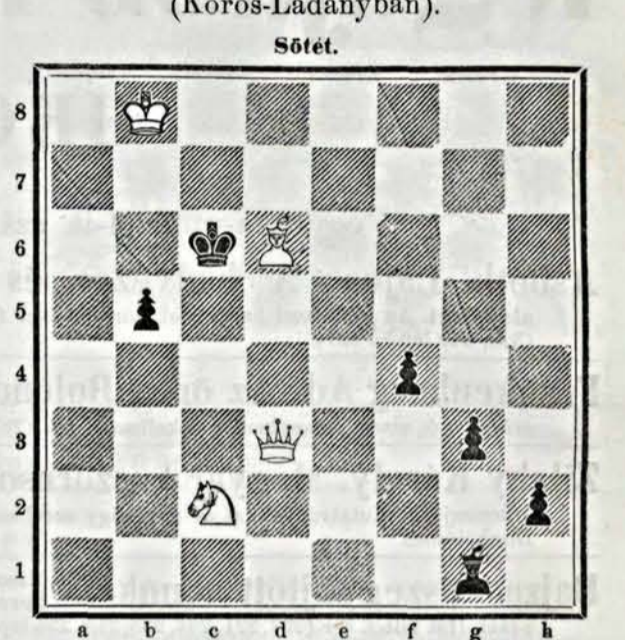
6761. Két levél. A beszély tárgyaló szelvése esemény az illető szereplőkre nézve kétségkívül legnagyobb érdekekkel bír, mielő azonban még nem következik, hogy keltői hatásra is igényt tarthat. A mint e, valóban megtörtént dolog“ itt elő van adva, legfőlebb adomai méltánylásban részesülhet. Kiseb kevesebb „elet“ s több költsézet jövőre nézve igen kívánatos lenne, s a különben könnyed elbeszélő hang így nagyobb hatásra számíthatna.

6762. Kirándulás Dél-Biharmegyébe. Tudunkra „Dél-Biharmegyé“ csak Bach idejében létezett. Nagyobb baj az, hogy e kirándulást rajz készessé foglalkozik közérdeki tárgyakkal, s inkább a kiránduló privát bajjal foglalkozik. Nem használhatjuk.

6763. Sasfalom. N. P. Egy vállalkozó ifju magánlevélben kereste meg önököt. Ajánljuk szives figyelmükbe.

SAKKJÁTÉK.

197-ik sz. feladv. — Szalay Sándortól (Körös-Ladányban).

Világos. Világos indul, s 4-ik lépésre matot mond.

A 192-dik számú feladvány megfejtése.

(Zagya Imrétől Debreczenben.)

Világos. Sötét. B f 6 — f 4 + P d 6 — f 4 : V g 6 — c 6 H e 7 — c 6 : F f 8 — c 5 + mat.

Helyesen fejtették meg. Veszprémben: Fülöp József. — Bucsányban: Tomka Kálmán. — Tályán: H. Nagy Lajos. — Egerben: Tilkovszky F. — Kövágó-Órásn: Gold Samu. — Rimaszombaton: Róth Kálmán. — Terhes Lajos. — Nagy-Kiskindán: Wolsinger Izidor. — Pesten: Cselkó György. — Vekerle L. — Pécssett: Ritkay János. — Bajmákon: Weisz Fülöp. — Mórón: Radányi Vilmos.

Rövid értesítés. A két lépéses matot multkor 196-ik számú feladványunkban en-ra állítandó Sötét Huszár gátolja.

VASÁRNAPI UJSÁG

és Politikai Ujdonságok

október—decemberi évnegyedes folyamára ezennel új előfizetés nyitattik.

Előfizetési föltételek: A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt postán küldve, vagy Buda-Pesten házhoz hordva: Évnegyedre (október—december) 2 ft. 50 kr.

Csupán Vasárnapi Ujság: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Csupán Politikai Ujdonságok: Évnegyedre (október—december) 1 ft. 50 kr.

Tíz előfizetett példányra gyűjtőtoinknek egy tisztelet-példánnyal szolgálnak. A pénzes levelek bérmentes küldése kéretek.

A Vasárn. Ujság és Polit. Ujdonságok kiadó-hivatala.

(Pest, egyetem-utca 4-ik szám alatt.)

TARTALOM.

Szanizló Ferencz (arckép). Gündöcs Benedek. — Koldus és fia. Péter Antal. — Egy lengyel történet. Jókai Mór. — A Tisza bőleje (folytatás). P. Szalhmáry K. — Zsakmányoló kozákok (képpel). — A pesti egyházközség keletkezése s az új templom (képpel). Kp. — A szőlő története (végé). Előny János. — Archaeologiai levél. Römer Flóris. — A kukorica-növény jelentőségéről hazánkban. — Tíz es mindig tíz. — Az ausztriai hadsereg apró feyvervény. Döntő. — Mellettek. Tárház: Visszapillantás a m. orvosok és természetvizsgálók IX. nagygyűlésére. Dr. Sikor. Művészeti érdeklészet. Irod. ujdonságok. Művészeti hírek. Egyház es iskola. Közintézetek, egyletek. Balesetek, elemi csapások. Mi ujság? Nemzeti színház. Budai népszínház. Szerkesztői mondanivaló. Sakkjáték. Heti naptár.

HETI NAPTÁR.

Hó-és hetinap	Katholikus és Protestáns naptár	Görög-orosz naptár	Izraeliták naptára	© Nap-kelet	© Hold-nyug.
4 Vasár	Oktober 19. Olvasó ün.	Sept. (ó) 22 F 18 Phokas	Tisri 21 Nagy Hoz.	6. p. m. p. 6. p. 6. p. 6. p.	6. p. 6. p. 6. p. 6. p.
5 Hétfő	Placidus vért.	23 János fog.	22 Sát. S. á.	6. 4 48 51 34 10 31 5 25 1 12	6. 5 48 33 5 32 11 30 6 13 1 49
6 Kedd	Brunó h/., Emil	24 Thekla	23 Törv. ör.	6. 6 48 15 5 30 * 6 59 2 20	6. 8 47 58 5 28 0 30 7 44 2 48
7 Szerda	Justina, Ágoston	25 Euphros.	24 Tekufa	6. 8 47 58 5 28 0 30 7 44 2 48	6. 9 47 41 5 26 1 31 8 28 3 13
8 Csüt.	Brigitta, Charit.	26 János év.	25	6. 11 47 25 5 24 2 34 9 1 3 36	6. 12 47 9 5 22 3 39 9 54 4 0
9 Péntek	Dénes, Földes	27 Kaliszt	26		
10 Szom.	Borg. Ferencz	28 Kariton	2		

ÁRJEGYZÉKE

azon

legújabb magyar könyveknek,

melyek

HECKENAST GUSZTÁV

kiadó-hivatalában Pesten.

egyetem-utca 4-ik szám alatt megjelentek, és minden könyvkereskedésben kaphatók:

- Asbóth Lajos. A hadvezér és a hadtudomány alapelvei.** Az újabbkori hadjáratok történetével felvilágosítva. Két kötet. 8-rét. (320, 349 lap.) Fűzve 5 ft.
- Frankenburg Ad. Az öreg Bolond Miska kalandjai,** szárazon és vízen, mennyben és pokolban. 8-rét. (287 lap.) Fűzve 2 ft.
- Zilahy Károly. Magyar koszorúsok albuma.** Irói élet és jellemrajzok. Mutatványokkal és tizenegy aczélmetszettel. Nagy-8-rét. (120 lap.) Diszkötésben 5 ft.
- Bajza összegyűjtött munkái.** Második bővített kiadás **Toldy Ferencz** által. A szerző arcképével. Hat kötet. 8-r. (207, 221, 206, 235, 215, 256 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft. Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.
- Virág Benedek. Magyar századai és poetai munkái.** Harmadik kiadás **Toldy Ferencz** által. A szerző arcképével. Hat kötet. 8-r. (252, 218, 193, 191, 224, 239 lap.) Nyom. papíron fűzve 4 ft. Velin-papíron, diszkötésben 8 ft.
- Tompa Mihály. Virágregék.** Nyolczadrét. (175 lap.) Diszkötésben 1 ft. 50 kr.
- Tompa Mihály versei.** Hatodik kötet. Vegyes tartalommal. 16-r. (215 l.) Kötve 1 ft. 60 kr. Árú fűzve 4 ft.
- Gróf Széchenyi István politikai iskolája,** saját műveiből összeállítva. I. kötet. N.-8-rét. (384 lap.) Árú fűzve 2 ft. 50 kr.
- Litkay, Margit.** Nyolczadrét (219 lap.) Borítékba fűzve 1 ft. 50 kr.
- Jókai M. Szélcsend alatt.** Elbeszélések. Két kötet. 8-r. (210, 164 lap.) Borítékba fűzve 2 ft.
- Remek-írók. Gyémánt-kiadás.** VIII. **Kölcsey Ferencz** versei. — A szerző arcképével. IX.—X. **Zrinyi Miklós, Szigeti veszedelme.** — A költő arcképével. Árú egy-egy kötetnek 70 kr. Diszkötésben 1 ft.
- Jósika Julia. Pályavezető.** Jó tanácsok világba lépő fiatal leányok számára. Kis nyolczadrét. (432 lap.) Borítékba fűzve 2 ft. 80 kr.
- A magyar ember könyvtára,** **Pákh Albert,** a Vasárnapi Ujság szerkesztője felügyelete alatt. I. II. kötet. Előfizetési ár 4 kötetre 2 ft., postán bérmentesen küldve 2 ft. 50 kr.
- Nemzeti színház.** Kiadja **Toldy István.** Árú egy-egy kötetnek 80 kr.
I. kötet: **Béldi Pál.** A gróf Teleki-féle alapítványból száz arany pályadíjjal jutalmazott eredeti szomorújáték 5 felvonásban. **Irtó Szigeti Ede.** 8-rét. (179 lap.)
II. kötet: **A jó barátok.** Színmű 4 felvonásban. **Irtó Sardon Viktor.** Fordította **Szerdahelyi Kálmán.** 8-rét. (171 lap.)
III. kötet: **Fenn az ernyő, ninesen kas.** A gróf Teleki-féle alapítványból száz arannyal díjazott eredeti vígjáték. 8-rét. (155 lap.)
IV. kötet: **A kísértés.** Színmű öt felvonásban. **Irtó Feuillel Octave.** Fordította **Radnótfay S.** 8-rét. (128 lap.)
- Jósika Miklós. A két mostoha.** Történelmi regény. Két kötet. Kis 8-rét. (234, 253 lap.) fűzve 2 ft.
- Jókai Mór. Felfordult világ.** Két rész egy kötetben. Kis 8-rét. (180, 116 lap.) fűzve 1 ft. 50 kr.
- Jósika Julia. Való és költött.** Novellák és vázlatok gyűjteménye. Három kötet. K.-8-r. (230, 222, 207 l.) fűzve 3 ft.
- Katona József. Bánk bán.** (Rem-írók VII.) Dráma öt szakaszban. **Gyémántkiadás.** 242 lap. A szerző arcképével. Fűzve 70 kr. Diszkötésben 1 ft.
- Tompa M. Regék és népregek.** Külön kiadás. — Diszkötésben 3 ft. 50 kr.
- Szász K. A vers-szavalás elméleti és gyakorlati kézikönyve.** 8-rét. (316 lap.) fűzve 1 ft.

Figyelmeztetés a t. cz. vidéki közönség számára, különösen oly helyekre nézve, a hol könyvkereskedés nincsen. — Megrendelések a fennhirdetett könyvekre egyenesen a fennevezett kiadó-hivatalhoz intézhetők, a mely a szétküldést pontosan posta-uton eszközöndi, és pedig azon esetben, ha a megrendelt könyvek összege legalább 2 főt tesz, bérmentesen. Az illető összeg vagy előre beküldendő a kiadó-hivatalhoz, vagy a könyvek átvételekor a posta-hivatalnak kifizetendő.

Heckenast Gusztáv könyvkiadó-hivatala.

Kiadó-tulajdonos Heckenast Gusztáv. — Nyomatja Landerer és Heckenast, egyetem-utca 4. szám alatt Pesten, 1863.

Pest, október 11-én 1863.

Előfizetési feltételek 1863-dik évre: a Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt: Egész évre 10 ft. Fél évre 5 ft. — Csúpan Vasárnapi Ujság: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft. — Csúpan Politikai Ujdonságok: Egész évre 6 ft. Fél évre 3 ft.

Régi magyarok régi arcképei.

XI. Baró Pálffy András. — (Még halt 1649.)

Az erdői Pálffy-nemzetség, — mely számos jeles férfit termelt a hazának, — férfi-ágon a történelmi nevezetességű kihalt Héderváriak *Kont* nevű fénys ágából származott. Kiváló törzse azon *Kont Pál* volt, ki 1383-ban élt, és kinek fia szintén *Pál*, atyja nevével *Pálfi*-nak nevezetett. Ennek kis unokája, *III. Pál*, már nagyságos címmel tiszteltetett, és birtokairól dercsikai és rárói Pálffy-nak iratott. Feleségül vevén csornai Erdődy Klárát, a Bakacs és Erdődy család ivadékát, a jogon gyermekei az „erdődy” előnevet, és ősi czimerök helyébe az Erdődyek félkerekéből kinövő szarvasát vették föl. *III. Pálnak* egyik fia *I. Péter*, nyolcz gyermeket hagyott maga után, köztök *I. Miklós*, a híres hadvezért és győri hőst, kitől a mai összes Pálffy-család származik.

Miklósnak testvére volt *I. János*, tatai és lévai várkapitány, ki egy oldalágnak — mely székhelyéről *szakolczai*-ágnak nevezetett, — lón terjesztője. Ugyanis hitestársától *Körösy Katalintól* több leánya és két fia született: *Mihály* és *III. Tamás*. Amaz atyja volt Pálffy *IV. Tamásnak*, väcsi, majd nyitrai püspöknek és 1670. évtől haláláig, 1679-ig magyar udvari kancellárnak, ki rendületlen hazafiságát — mint Feszler írja — az osztrák kancellár Hoher Pál elleni erélyes küzdelmeiben igazolta.

III. Tamásnak nejétől, báró Szvieczkova Katalintól, többi közt fia volt azon *András*, kinek itt arcképet egykoru metszvény után szemlélheti az olvasó.

Pálffy András nagyatyjának és őseinek nyomdokait követvén, korán a hadi pályának szentelte életét. Ifjúságában 1626-ban résztvett Zrinyi György horvátországi bán alatt azon hadban, melyet az a birodalomba Wallenstein segélyére vezérelt. Utóbb, nevezetesen 1641-ben a törökök elleni csatákban vett részt. De még inkább szerepelt Pálffy András 1645. és a következő években, midőn a svéd hadak Dániából a birodalomba betörve, Morvaországot dúlták,

Olmöczt felszabadították, és Brinnnt megszállták, melyet azonban Souches császári tábornok erélyesen megőltalmazott. Ezen hadmozgalmakban Pálffy András kitüntetett jeles tehetségeinek és általában érdemeinek tekintetéből fokoztatva, már 1646-ban a Veterani ezredben 3000 lovas horvát ezredese volt, és mint ilyen vett részt a még 1649-ig előfordult harcokban. Végnapjait Prágában tölté, ott tevé horvát nyelven végrendeletét, melyben — miután nőtelenül élt, — örököséit és hagyományosul nővérét *Szabinát* és korábban elhalt bátyjának *II.*

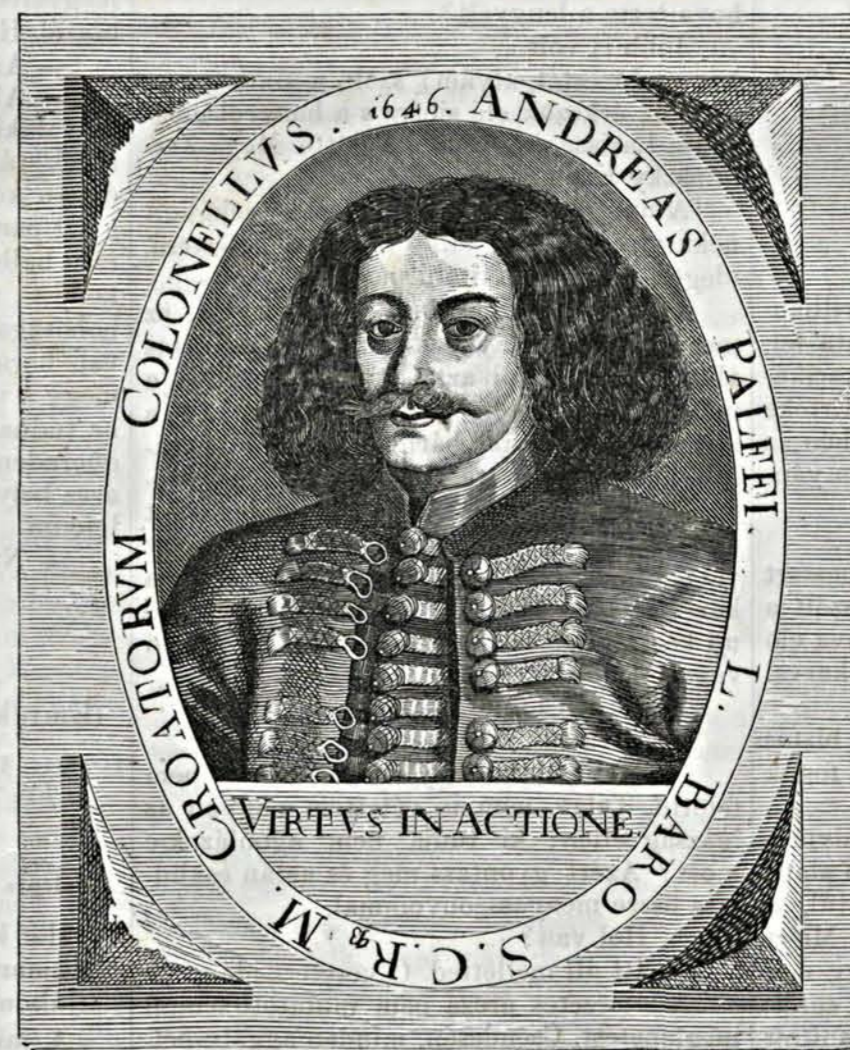
IV. Tamás nyitrai püspök és kancellárban, a Pálffyak szakolczai ága is elenyészett.

Ha mindezekhez még hozzáadjuk, hogy bars- és hontmegyei Agg, Zeliz és Vezekény helyekben fekvő részbirtokait, melyek még néhai nagyatyjáról, a lévai várkapitányról maradtak reá, testvérel Péterrel és unoka-testvérel Istvánnal és Tamás püspökkel együtt 1637-ben Eszterháznak eladta: — jóformán kimerítök róla mindazon adatokat, melyeket eddig világot látott történelmi forrásaink nyújtanak. Halála után nővére, Szabina, b. Reesiczky Szaniszló lengyel ur neje, a hagyományozott örökség iránt 1650-ben egyezségre lépett unoka-hugával Katalinnal, Tamással a püspökkel és gróf Miklóssal.

Ez utóbb említett Miklósról meg kell jegyeznünk, hogy az, — habár összekötöttségét család-failag nem ismerjük, — a Pálffyak szintén szakolczai ágából eredt, és cs. kir. udv. mester és lovaskapitány volt, s férfi korának küszöbén 1624-ben meghalván, mártius 30-kán Pozsonyban a nemzetség sirboltjába temettetett. Ezt a család levéltárában egy meg nem nevezett testvérenek levele igazolja, melyben az Pozsony városát az említett Miklósnak temetésére hívja. Ez tehát különböző személy volt a családnak azon időszakban élt *III.* és *IV. Miklós* nevű tagjaitól, kik közül az előbbi mint pozsonyi prépost 1621-ben, az utóbbi pedig mint fő ajtónálló-mester 1679-ben mult ki.

Nem lesz talán végre föl-emlitenünk érdektelen a Pálffy-nemzetség fényes sorozatából azt, hogy közölök időnkint három nádori, három főkanczellári, kettő országbírói, négy koronaöri, és tizenegynél több, tábornoki és tábornagi stb. legmagasabb méltóságra és rangra emelkedett.

Báró Pálffy András ezredes, — mint ké-pünk mutatja — szabályos, nyilt, de komoly tekintetű férfiú volt, nagy, mondhatni, szép és beszédes szemekkel, szabályos, kissé hor-

BÁRÓ PÁLFFY ANDRÁS.